

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra pedagogiky

SOUČASNÁ PODOBA JEDLIČKOVA ÚSTAVU A ŠKOL V PRAZE
CURRENT FORM JEDLICKA INSTITUTE AND SCHOOLS IN PRAGUE

Bakalářská práce

ANNA JANČIOVÁ

Vychovatelství

Kombinované studium

Vedoucí práce: PhDr. Veronika Blažková, Ph.D.

PRAHA 2016

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením
PhDr. Veroniky Blažkové, Ph.D.

V práci jsem použila informační zdroje uvedené v seznamu.

V Praze dne

.....

Podpis

Mé poděkování patří PhDr. Veronice Blažkové, Ph.D. za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnovala.

Anotace

Práce je rozdělena na dvě části. Teoretická část se věnuje vzniku a založení Jedličkova ústavu a škol v Praze. Tento úsek je zaměřen na historii, včetně vymezení přínosu významných osobností, které jsou s ústavem neodmyslitelně spojeny. Dále jeho současnosti, tedy struktury, službám a odborníkům, kteří služby poskytují. V praktické části je uveden popis výzkumného šetření, jehož cílem bylo zjistit pomocí dotazování, řízenými rozhovory s absolventy, současnými klienty a zaměstnanci, jaká atmosféra aktuálně v ústavu panuje.

Klíčová slova: historie, současnost, lékař, pedagog, klient, rozhovor

Annotation

The work is divided into two parts. The theoretical part is devoted to the emergence and establishment of Jedlička institute and schools in Prague. This section is focused on the history, including the definition of the contribution of significant figures, that are with the institute inseparably linked. His present, namely structure, services and the professionals who service provide. In the practical part is presented the description of the research investigation, whose aim was to find out through questioning, guided interviews with alumni, current clients and employees, what the atmosphere actually in the Institution prevails.

Key words: history, present, doctor, pedagogue, client, interview

Obsah

1	Úvod.....	6
2	Péče o dítě s postižením – stručný nástin historického vývoje	8
3	Založení Jedličkova ústavu, Rudolf Jedlička	10
3.1	Rudolf Jedlička, zakladatel Jedličkova ústavu.....	12
4	Významní ředitelé Jedličkova ústavu a jejich přínos.....	15
4.1	František Bakule.....	15
4.2	Augustin Roman Bartoš	18
5	Současnost Jedličkova ústavu	22
5.1	Jedličkův ústav po roce 1945	22
5.2	Současnost Jedličkova ústavu	24
5.3	Školy Jedličkova ústavu, jeho současné cíle a klienti zařízení	27
5.4	Zaměstnanci Jedličkova ústavu a škol, odborná specializace a náplň práce.....	29
5.5	Služby poskytované Jedličkovým ústavem a školami	33
6	Výzkumná část	35
6.1	Metodika výzkumného šetření	35
6.2	Vyhodnocení zjištěných informací, shrnutí, formulace možných doporučení ...	37
7	Závěr	47
8	Seznam použité literatury.....	48
9	Seznam obrázků	50
10	Přílohy	51
	<i>Příloha 1: rozhovory s klienty (žáky).....</i>	<i>51</i>
	<i>Příloha 2: rozhovory se zaměstnanci (pedagogy)</i>	<i>61</i>
	<i>Příloha 3: rozhovory s absolventy</i>	<i>71</i>
11	Seznam zkratk	81

1 Úvod

V rámci historického vývoje lidské společnosti se přístup k lidem s jakýmkoliv postižením měnil a vyvíjel. Bylo by mylné domnívat se, že současný přístup je moderní a pokrokový a v dávné historii byli lidé s postižením prakticky odsouzeni k živoření či dokonce smrti. Je však neoddiskutovatelným faktem, že v novodobé historii, kdy se začaly objevovat na tu dobu velmi pokrokové myšlenky na zcela plnohodnotný život osob s postižením, nelze nezmínit jméno Rudolf Jedlička. Rudolf Jedlička byl propagátorem moderního přístupu k lidem s postižením, který byl založen na jejich soběstačnosti (díky schopnosti samostatné obživy i sebeobsluhy, k tomu bylo samozřejmě nezbytné osoby s postižením, především děti a mládež, vzdělávat). Z těchto důvodů má postoj Rudolfa Jedličky a Jedličkův ústav ve vývoji péče o děti a mládež s tělesným postižením v historii České republiky prakticky navždy své jedinečné a nezastupitelné místo. V Jedličkově ústavu a školách pracuji 11 let. Dané téma jsem si vybrala pro přínos Rudolfa Jedličky v péči o děti s postižením a dlouholetou historii Jedličkova ústavu (aktuálně 113 let). Dále také abych zjistila, jak je tato instituce vnímána ostatními. Nejen absolventy a klienty, ale také mými kolegy, pedagogy.

Práce je tvořena dvěma částmi, teoretickou, kde je věnována pozornost základům vývoje péče o dítě s postižením, dále pak historii i současnosti Jedličkova ústavu včetně významných osobností, jejichž jména jsou především s počátky existence ústavu spojena (Jedlička, Bakule, Bartoš). Při tvorbě teoretické části textu bude použita metoda deskripce a komparace informací získaných při studiu odborné literatury. V praktické rovině je náplní práce výzkumné šetření, jehož cílem je zjištění, jaká atmosféra aktuálně v ústavu panuje a na jaké úrovni je organizační zajištění činnosti ústavu. K tomuto účelu bude využita výzkumná metoda dotazování (využití řízených rozhovorů), které poskytnou odpovědi na stanovené výzkumné otázky. Rozhovory budou vedeny jednak s absolventy, dále se současnými klienty (žáky) Jedličkova ústavu a také s vybranou skupinou zaměstnanců (pedagogové). Celkově bude osloveno pět zástupců každé z uvedených skupin. Následně budou zjištěné informace popsány a vyhodnoceny.

Cílem práce je vymezení role Jedličkova ústavu v historickém vývoji péče o děti a mládež s tělesným postižením a dále zjištění, jak je současný Jedličkův ústav a školy vnímán jeho klienty, učiteli i absolventy (atmosféra, přínos pro další život apod.).

2 Péče o dítě s postižením – stručný nástin historického vývoje

Péče o dítě s postižením a přístup k osobám s postižením se v průběhu vývoje lidstva měnily, vždy s ohledem na hodnoty a normy té které společnosti. Renotiérová rozlišuje v podstatě tato stádia vývoje přístupu k osobám s postižením:¹

- a) Stádium represivní (vyloučení a likvidace osob s postižením, například Starověké Řecko);
- b) Stádium charitativní péče (náboženstvím je křesťanství, které vnímá lidské tělo v podstatě pouze jako schránku pro duši, proto je osobám s postižením poskytována v podstatě první základní péče v různých náboženských institucích, například kláštorech);
- c) Stádium humanitární péče (vznik prvních ústavů pro děti se zdravotním postižením);
- d) Stádium rehabilitační péče (rozvoj budování ústavů, již nejen léčebných, ale také výchovných, vznikají specializované ústavy pro osoby se zdravotním postižením);
- e) Stádium preventivní péče (současnost, péče je zaměřena na primární, sekundární a terciální prevenci v oblasti komprehenzivní rehabilitace).

Další autoři, například Vančová či Titzl, rozlišují přístup společnosti k jedincům s postižením ve vztahu k institucionalizaci péče o tyto jedince. V tomto případě jsou pak rozlišována stádia péče předinstitucionální a institucionální. To je dále členěno dle charakteru institucionalizace: instituce nejsou specializované dle charakteru postižení; instituce jsou zaměřeny na určitou skupinu osob s postižením (nejčastěji dle charakteru postižení a nabízejí výchovnou či léčebnou péči); stádium decentralizované péče (cílem je, aby péče probíhala mimo ústavy, tedy jde prakticky o podporu neústavní péče).

V podmínkách naší země i v Evropě vůbec, byla péče o děti s postižením na počátku 19. století zajišťována především v kláštorech či chrámech, které byly opatřeny tzv. „otáčedlem“. Mnozí nalezcenci byli děti s postižením. V nalezcencích zůstávaly do šesti let věku. Pokud se dětem nepodařilo najít pěstouny či jiné řešení,

¹ RENOTIÉROVÁ, Marie. *Některé významné osobnosti oboru somatopedie v českých zemích: přátelé jedinců s tělesným postižením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 12

pak je nejčastěji čekala matčina domovská obec s chozením okolkem (po vybraných hospodářstvích). Děti samozřejmě byly nechtěné a odmítané pro svůj „neřádný“ původ, často tak přišly k tělesným vadám, i pokud se narodily zdravé, protože s nimi nebylo zacházeno nikterak šetrně.² Se vznikem specializované instituce pro nalezence začalo ubývat rodin, které měly zavedeno pěstounství jako zdroj obživy. Děti tedy byly ochuzeny o možnost dostat se do náhradních rodin a vést relativně „normální život“. Mimo to byly až do 1. světové války celé východní Čechy „zamořeny“ dětským otrokářstvím, někdy rodiče dokonce své děti prodávali, běžná byla také dětská práce.

Podpora postižených přecházela z výhradní péče soukromé dobročinnosti do sféry veřejnoprávní od roku 1862. Péče o postižené byla součástí „chudinství“ (zemské sirotčí fondy, ze kterých bylo financováno zřizování odborných ústavů pro slabomyslné, slepé, hluchoněmé a dlouhodobě nemocné, opomenuty byly děti tělesně postižené). Počátkem 20. století začala být mimo vzdělávání postižených dětí řešena také jejich socializace, velmi přesně se v tomto ohledu vyjádřil Rudolf Jedlička:

„Vrcholným cílem péče o mrzáky, zvláště o děti zmrzačené a o mrzáky nedospělé, musí býti snaha, opatřiti mrzákům schopnosti i možnost, ku práci a sebeobživě, učiniti z nich ve smyslu národohospodářském a sociálním platné členy společnosti lidské. Péče o mrzáky musí býti všeobecnou a pojati do okruhu svého snažení všechny mrzáky bez rozdílu jejich zmrzačení, aby mohla u mrzáků opět vzkřísiti víru v lidskost lidské společnosti a dáti jim vědomí lidské důstojnosti.“³

Je tedy zřejmé, že díky popsanému zveřejnění péče, začaly vznikat ústavy a školy. Jedním z takto vzniklých ústavů byl také dnes velmi známý Jedličkův ústav založený roku 1913. Nejstarší český ústav pro děti a mládež s tělesným postižením, který založil Rudolf Jedlička, český lékař s velmi novátorským přístupem k léčbě a vzdělávání dětí s tělesným postižením.

² TITZL, Boris. *Postižený člověk a společnost v proměnách času*. In: Hledání učitele. 1. vyd. Praha: UK - Pedagogická fakulta Praha, 1996. s. 217

³ JEDLIČKA, Rudolf. *Pojem péče o mrzáky*. In: Hamza František. *Úvahy o sociální péči zdravotní*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo veřejného zdraví a tělesné výchovy, 1921, s. 102

3 Založení Jedličkova ústavu, Rudolf Jedlička

Jedličkův ústav byl založen po delších přípravách v dubnu roku 1913, v době, kdy se péče o děti a mládež s postižením stala veřejnou. Ústav byl založen a více než čtyřicet let provozován Spolkem pro léčbu a výchovu rachitiků a mrzáků v Praze. První budova byla na pražském Vyšehradě (malý domek v ulici V Pevnosti 4, sice se zahradou, ale oddělený od světa „zdravých“ vysokou zdí). Předsedou Spolku pro léčbu a výchovu rachitiků a mrzáků v Praze byl v té době MUDr. Rudolf Jedlička, který se o vznik ústavu zasadil a částečně financoval ze svých vlastních zdrojů koupi první budovy. Podle Jedličky byl také pojmenován. Tento institut byl ve své době neobyčejně moderním pedagogicko-zdravotnicko-sociálním zařízením. Výrazně atypický ve své době byl tím, že důraz kladl nejen na rehabilitaci, ale také na další začlenění dětí a jejich vzdělávání.

Od samého počátku existence ústavu se na jeho činnosti spolu s Jedličkou podílel také František Bakule. Již od založení Jedličkova ústavu bylo zřejmé, že nepůjde o běžné „odkladiště“ dětí s postižením, jak již bylo patrné z přístupu doktora Jedličky. Naopak cílem bylo vybudování moderního a na tehdejší dobu velmi pokrokového zařízení, kde bude léčba propojena se vzděláváním a to vše na základě nejnovějších medicínských i pedagogických poznatků.

Jedličkův ústav se tak stal funkční a stabilní organizací, která měla logické uspořádání a poskytovala prostor a bezpečí pro individuální rozvoj jednotlivých dětí (s ohledem na jejich možnosti i potřeby). To také byla primární idea zakladatele, propojit při práci s konkrétními dětmi jinak do té doby zcela oddělené vědní obory jako je pedagogika, psychologie, medicína, sociální práce a výchova (pracovní, mravní a estetická) v jeden celek. Využit byl potenciál mnoha významných osobností, které se po založení ústavu na jeho činnosti různými způsoby podílely.

Koncepce činnosti ústavu a péče jím poskytovaná, tak jak ji Jedlička vypracoval, byla ve své době ojedinělá, především díky svému rozsahu a zachycení více aspektů výchovy i péče o tělesně postižené děti a mládež. Jedličkův ústav se díky své koncepci

stal inspirací pro mnoho podobných zařízení nejen v Čechách. Hlavní zásadou Jedličkovy péče byla nedělitelnost a kooperace všech tří složek péče, a to složky:⁴

- a) Lékařské: zmírnění či odstranění postižení, dlouhodobý proces;
- b) Výchovně – vzdělávací: cílem je, aby se dítě naučilo se svým postižením žít a bylo schopno dosáhnout uplatnění ve společnosti, v ideálním případě bylo také soběstačné, bez závislosti na pomoci ostatních, vychovatel či pedagog jej tedy musí vybavit potřebnými znalostmi a dovednostmi;
- c) Sociálně – hospodářská složka: spolu s poradcem výběr takové profese pro člověka s postižením, která mu navzdory složitějšímu uplatnění na trhu práce (především díky předsudkům společnosti) zajistí obživu.

Jak uvádí ve svém pojednání k 70. výročí otevření Jedličkova ústavu Titzl, Jedličkův ústav byl otevřen bez jakéhokoliv zájmu veřejnosti, žádné zmínky se neobjevily ani v tehdejší dobovém tisku.⁵ Nejprve ústav pečoval o 10-11 chlapců, kteří měli nejčastěji postiženy horní končetiny, jejich inteligenční úroveň dosahovala průměru. Při přijetí prvních chovanců museli rodiče poskytnout jejich úplnou anamnézu a potvrdit, že pokud děti ústav opustí, mohou se k nim opět vrátit, pokud v ústavu zůstanou, poskytnou jim vyučení a práci.⁶

Dále museli rodiče přispívat na ústavní péči, nicméně vzhledem k tomu, že mnoho dětí pocházelo z velmi nuzných poměrů (děti byly zanedbané, často žebraly na ulici), je zřejmé, že děti poplatek za péči často rodiči zaplacen neměly.

Prakticky bezprostředně po zahájení činnosti Jedličkova ústavu, začala roku 1914 1. světová válka, to přineslo také povinnost zajistit péči o vojáky, kteří byli při bojích zraněni. Proto byl ústav rozšířen, přibyla k němu nemocnice „U Bartoloměje“, později v roce 1922 byla k Jedličkovu ústavu připojena také ortopedická ambulance

⁴ KLÍMA, Jiří, Václav. *Péče o zmrzačené v Československu*. (příspěvek z konference, Ženeva, 1929). Praha: Svaz československého spolku pro péči o zmrzačené, 1930.

⁵ RENOTIÉROVÁ, Marie. *Některé významné osobnosti oboru somatopedie v českých zemích: přátelé jedinců s tělesným postižením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007.

⁶ TITZL, Boris. *Počátky péče o tělesně postižené děti a mládež u nás a Jedličkův ústav*. In: *Péče o tělesně postižené dítě (sborník k 70. výročí založení Jedličkova ústavu)*. 1. vyd. Praha: Ústav pro kulturně výchovnou činnost, 1985, s. 13-34.

a nemocnice (Pankrác). Roku 1926, také na Pankráci, začala výstavba další nové budovy ústavu. Byla zde zřízena škola, kterou Jedličkův ústav využívá do dnešních dnů. V podstatě lze říci, že se ústav postupně rozrůstal o další budovy, ty byly rozptýleny po celé Praze a později se ústav rozšířil také mimo Prahu.⁷

Řediteli ústavu se postupně stávaly různé osobnosti, obvykle významní a již známí odborníci. Prioritou Jedličky vždy bylo, aby řediteli ústavu byli pedagogové (ideálně proreformní a pokrokoví), nikoliv lékaři. K přesvědčení, že je lepší, aby byl ředitelem ústavu pedagog, přiměly Jedličku především zkušenosti, které získal při svých zahraničních návštěvách různých vzdělávacích a léčebných ústavů pro postižené.

Prvním ředitelem Jedličkova ústavu byl František Bakule, a to do roku 1918, po jeho odchodu z této pozice jej nahradil Augustin Bartoš, který ústav vedl až do konce 2. světové války. Po roce 1948 byl Jedličkův ústav zestátněn a rozdělen na jednotlivé ústavy či školy. Školy spadaly pod Ministerstvo školství, léčebné složky ústavu pak především pod Ministerstvo zdravotnictví. Po revoluci v roce 1989 byl Jedličkův ústav opět obnoven a sloučen do jediného subjektu, dále se rozšiřoval, přibýly nové školy (obchodní akademie, gymnázium apod.). Došlo k modernizaci rehabilitačních zařízení, které byly součástí ústavu. V Jedličkově ústavu byla založena také relativně úspěšná hudební skupina The Tap Tap.

3.1 Rudolf Jedlička, zakladatel Jedličkova ústavu

Rudolf Jedlička se narodil 20. února 1869 v Lysé nad Labem. Otec byl lékařem, matka, jak bylo v té době běžné, byla v domácnosti a pečovala o Rudolfa a jeho čtyři sourozence. Celkově pocházel Jedlička z 9 dětí, čtyři sourozenci se však nedožili dospělosti.

Po skončení obecné školy studoval německé, později Akademické gymnázium, po složení maturitní zkoušky zahájil studium na Lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Studoval zde chirurgii, 1911 habilitoval z patologie a terapie chirurgických chorob. Intenzivně se věnoval rentgenologii (to se mu také později stalo osudným, protože ještě nebyla známa škodlivost rtg záření, byl anemický, poté mu černaly

⁷ RENOTIÉROVÁ, Marie. *Některé významné osobnosti oboru somatopedie v českých zemích: přátelé jedinců s tělesným postižením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007

a odumíraly prsty na levé ruce, které si sám amputoval). Jedlička byl vynikajícím a objektivním diagnostikem.⁸

Po vypuknutí 1. světové války odjel do Srbska, kde pracoval ve vojenské nemocnici, kterou zřídil a částečně také financoval z vlastních zdrojů. Standardně jako lékař působil v Praze a v Českých Budějovicích. V roce 1921 byl prezidentem republiky jmenován profesorem chirurgie a rentgenologie na Karlově univerzitě v Praze.

Vyjma proslulého Jedličkova ústavu se Jedlička podílel také na založení reprezentativního českého léčebného ústavu. Chtěl vytvořit instituci, která by skýtala záruku, že její pacienti budou léčeni podle nejnovějších vědeckých poznatků medicíny a za přispění nejmodernějších přístrojů a zařízení. Vybudovat takový ústav z veřejných prostředků nebylo v té době možné, proto do hry vstoupil soukromý kapitál, především z lékařských kruhů. Byla založena akciová společnost Pražské sanatorium, v níž byl hlavním garantem a hybnou pákou právě Jedlička. Definitivní projekt vypracoval arch. Rudolf Kříženecký, stavba byla dokončena během čtyř let a 28. června 1914 bylo sanatorium otevřeno pro veřejnost. Dosahovalo v té době ve všech směrech úrovně nejrenomovanějších léčebných ústavů v Evropě. Jedná se o dnešní známé pražské porodnické zařízení, Ústav pro péči o matku a dítě (ÚPMD) v Pražském Podolí.⁹

Rudolf Jedlička zemřel 26. října 1926, uvádí se, že zemřel jednak v důsledku přepracování, a dále pak v důsledku prakticky soustavné expozice rentgenovými paprsky. Bartoš se po smrti Jedličky v roce 1926 vyjádřil následovně: „*Srdce matky, páteř muže, skromnost dítěte a ušlechtilost básníka ke každému, i k nešťastnému dítěti – to byl Jedlička.*“¹⁰

Pro zajímavost a dokreslení Jedličkovy moudrosti je vhodné také zmínit, jak odpověděl sám Jedlička na projevené přání dětí Jedličkova ústavu, aby žil dlouho:

⁸ RENOTIÉROVÁ, Marie. *Některé významné osobnosti oboru somatopedie v českých zemích: přátelé jedinců s tělesným postižením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007.

⁹ Ústav pro péči o dítě a matku [online]. *Rudolf Jedlička, pražské sanatorium*. Praha, ÚPMD, 2007 [cit. 2016-02-11]. Dostupné na WWW: <https://www.upmd.cz/rudolf-jedlicka/prazske-sanatorium.html>

¹⁰ RENOTIÉROVÁ, Marie. *Některé významné osobnosti oboru somatopedie v českých zemích: přátelé jedinců s tělesným postižením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 25

„Není důležité člověku, aby žil dlouho, ale aby člověk byl uspokojen svým způsobem života a šťasten svým konáním. Je-li v tomto štěstí člověka obsažen i kousek štěstí jiných, pak je život krásný.“¹¹

Jedlička ještě za svého života odkázal „svým dětem“, tedy svěřencům pražského Jedličkova ústavu, svoji vilu v Harrachově (Nový svět), ti ji také po jeho smrti v roce 1926 získali. Vila dětem následně sloužila pro jejich mimopražské pobyty v přírodě. Později Jedličkova harrachovská vila sloužila předlistopadovému parlamentu a následně také tomu polistopadovému.

¹¹ Ústav pro péči o dítě a matku [online]. *Rudolf Jedlička, životopis*. Praha, ÚPMD, 2007 [cit. 2016-01-17]. Dostupné na WWW: <https://www.upmd.cz/rudolf-jedlicka/>

4 Významní ředitelé Jedličkova ústavu a jejich přínos

V této kapitole bude věnována pozornost ředitelům, kteří ústav řídili do konce 2. světové války, tedy osobnosti a přínosu Františka Bakule a Augustina Bartoše, kteří se významně zapsali jak do historie Jedličkova ústavu, tak tehdejší pedagogiky, kdy se oba snažili zavádět nové a pokrokové metody vzdělávání, především u dětí s tělesným postižením.

4.1 František Bakule

František Bakule se narodil 18. května 1877 v Lidmovicích u Vodňan. Vyrůstal v selské rodině se třemi mladšími sourozenci. Jeho rodina byla velmi muzikální a doma často vícehlasně zpívali. Studoval na gymnáziu v Písku, poté ještě vystudoval učitelský ústav v Příbrami. Za jeho stěžejní přínos lze považovat opouštění od tehdy rozšířeného a uplatňovaného herbartismu (neústupnost, autorita a dominance učitele, tvrdá kázeň při výuce, vyžadování mechanického učení).

„Já nechtěl a nepotřeboval jsem být povýšenou autoritou. Mé ctizádosti stačilo, nepovažovali-li mne moji žáci za hlupáka. Hleděli-li ke mně prostě jako ke staršímu, zkušenějšímu druhu, jemuž stáří, zkušenosti a studium umožnilo, že vše víc umí, než vědí a umějí oni – ale který se ze srdce rád o toto plus s nimi podělí.“ (Bakule)¹²

Život Bakuleho lze rozdělit na tři etapy. Nejprve dětství, studium a počátky pedagogického působení. Později etapa, kdy působil jako první ředitel v Jedličkově ústavu, tedy v letech 1913 – 1919 a při své práci velmi intenzivně spolupracoval s doktorem Jedličkou. O spolupráci při vedení ústavu jej Jedlička sám požádal, poté co se osobně seznámil s jeho prací. Bakule nabídku přijal, protože v té době učil v Malé Skále, kde byl perzekuován školními inspektory za své novátorské metody, byť žáci dosahovali vynikajících výsledků. Třetí etapou pak je období, kdy Bakule působil ve svém vlastním Ústavu pro výchovu životem a prací (1919 -1937), zde svoji činnost ukončil před začátkem světové války především díky svému zhoršujícímu se

¹² FAUCHER, François. *František Bakule: enfant terrible české pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, s. 111

zdravotnímu stavu.¹³ V době války působil na venkově, i zde založil pěvecký sbor, dále usilovně pracoval na systematizaci svých pedagogických poznatků, přístupů, názorů a zkušeností.

V Jedličkově ústavu se Bakule zaměřil především na posilování sebedůvěry a zvyšování sebevědomí svěřených dětí. Tvrdil, že děti musí poznat skutečný život a to především díky tomu, že se sami seznámí s prací a zapojí se do pracovní aktivity. Dále zavedl princip volné kázně, založil i dětskou samosprávu, které byl sám členem. Zřídil řadu pracovních oborů, na které se mohly tělesně postižené děti v ústavu připravovat. V roce 1917 Bakule založil dětské výrobní družstvo. Jeho členové samostatně obstarávali nákup materiálu, zajišťovali administrativu, rozdělovali si úkoly a prodávali své výrobky. Dá se říci, že družstvo bylo vyvrcholením Bakuleho praktického přístupu k životu. Výchova a vzdělávání v Jedličkově ústavu neprobíhaly podle osnov. Výchovná práce vycházela z dané situace, zájmů a potřeb dětí, někdy tak bylo Bakulemu vytýkáno, že se k osvojování trivie dostával někdy až po roční výchovné práci s žáky. Nicméně poté dělaly děti výrazné pokroky a prakticky celou abecedu si dokázaly osvojit během několika dní a po 14 dnech napsat dopis. Z těchto důvodů také Bakule Jedličku požádal o ochranu před rakouskými školními úřady a vymínil si naprostou volnost pro svoji práci.¹⁴

Bakule tedy byl pedagogem, z něhož neměli velikou radost ani inspektoři a úředníci za Rakouska-Uherska či za První republiky, před nacisty se „uklidil“ na venkov, socialismus mu přinesl ignoraci a i dnes je v podstatě, stejně jako mnoho jiných, zapomenut. Asi nejvíce provokoval nadčasově a prakticky formulovanými pedagogickými principy.

Některé z nich jsou tyto:

- je nutno poznat prostředí, v němž děti žijí,

¹³ RENOTIÉROVÁ, Marie. *František Bakule, český pedagog tělesně postižených dětí (18. 5. 1877-15. 1. 1957) Přípomínka jeho nového pohledu na výchovu*. Praha, PdF UK, 2007 In: časopis Speciální pedagogika ročník 17/č. 1-2, s. 117-122, ISSN 1211-2720.

¹⁴ RENOTIÉROVÁ, Marie. *František Bakule, český pedagog tělesně postižených dětí (18. 5. 1877-15. 1. 1957) Přípomínka jeho nového pohledu na výchovu*. Praha, PdF UK, 2007 In: časopis Speciální pedagogika ročník 17/č. 1-2, s. 117-122, ISSN 1211-2720.

- žáci by měli vycházet z vlastní životní praxe, k novým poznatkům by měli dospívat vlastní samostatnou prací,
- žáci by si měli vzájemně pomáhat a přijímat odpovědnost za výkon malé skupiny spolužáků,
- dítě se má postavit před problém jako nezaujatý pozorovatel, který si zachovává plné právo pochybovat a namítat,
- dva nejučinnější výchovné prostředky jsou láska a umění (založil a vedl v Malé Skále pěvecký soubor, později sbor Bakulovi zpěváčci – koncertoval s nimi po celém světě, se sborem vystupovaly tělesně postižené děti),
- děti je potřeba vyučovat věcem, o nichž ony samy cítí, že jsou užitečné ihned,
- je potřeba vytvářet ve škole atmosféru, která probouzí schopnosti dítěte, dává mu příležitost, aby je odhalilo a dokázalo je kultivovat,
- učitel může u dětí rozvíjet i ty schopnosti, které sám nemá, a přitom dovést rozvoj jejich talentu do stupně, který přesahuje jeho vlastní možnosti a schopnosti,
- před děti je potřeba klást mimořádně náročné úkoly, ale rozhodování o tom, jak úkoly chtějí řešit, nechat na nich samotných.

Po 2. světové válce Bakulemu režim zamezil v publikování a přednášení, naposledy přednášel roku 1947 v Paříži na mezinárodní konferenci. Na sklonku života, v 79 letech, si vzal za ženu svoji bývalou žačku (Miloslava Šikolová), která mu byla celoživotní oporou a na konci života starostlivou ošetřovatelkou. Zemřel 15. ledna 1957.¹⁵ „*Bakule zemřel zapomenut všemi... Ani jedna z oficiálních institucí se s ním nepřišla rozloučit.*“¹⁶

¹⁵ RENOTIÉROVÁ, Marie. *František Bakule, český pedagog tělesně postižených dětí (18. 5. 1877-15. 1. 1957) Připomínka jeho nového pohledu na výchovu*. Praha, PdF UK, 2007 In: časopis Speciální pedagogika ročník 17/č. 1-2, s. 117-122, ISSN 1211-2720.

¹⁶ FAUCHER, François. *František Bakule: enfant terrible české pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, s. 84

4.2 Augustin Roman Bartoš

Augustin Bartoš se narodil 1. března 1888 (někdy je udáván také 29. únor) v poměrně chudé a neuspořádané rodině v Červeném Kostelci. Sám trpěl chorobou osteomyelitis, která mu komplikovala chůzi, díky trvalé, více či méně intenzivní, bolesti v levém hlezenním kloubu.¹⁷

Po absolvování obecné a měšťanské školy v Červeném Kostelci vystudoval učitelský ústav v Hradci Králové, studium na FF UK nedokončil z finančních důvodů. Po maturitě učil na školách v okolí Červeného Kostelce, později se stal učitelem v hradecké chlapecké výchovně. V roce 1920 se přestěhoval do Prahy, kde následně prakticky čtvrt století řídil Jedličkův ústav (jako jeho historicky druhý ředitel). Určoval tak další směřování a rozvoj tohoto ústavu. Po skončení 2. světové války odešel z Jedličkova ústavu a byl jmenován pražským městským inspektorem. Na přelomu čtyřicátých a padesátých let pomáhal vyučovat nápravnou pedagogiku, předchůdkyni dnešní speciální pedagogiky, na tehdy nově založené Pedagogické fakultě UK v Praze.¹⁸ Během svého života vydal přibližně dvacet knižních publikací a napsal dva filmové scénáře. V odborných i populárních časopisech postupně uveřejnil přibližně dvě stovky příspěvků, u nás i v zahraničí. U mnoha dalších prací bylo Bartošovi po roce 1948 odmítnuto jejich vydání či publikování, tehdy také jeho jméno upadlo v zapomnění. Komunistickému režimu nebyl pohodlný a dodnes není příliš znám, navzdory svému pedagogickému přínosu, bohužel někdy ani aktivním učitelům či studentům pedagogiky.

Do dějin pedagogiky se zapsal krátce po svých studiích díky působení na obecných školách v okolí Hradce Králové. Zde prosadil a pokusně zavedl nový výchovný koncept, a to ruční práce. Organicky je začlenil do běžné výuky, ba co víc, učinil je středobodem výuky. Ruční práce podle něj měly být základem veškerého vyučování. Na nich se mělo stavět, z nich se mělo vycházet. Měly být základem všech

¹⁷ KOLÁŘ Petr. *Augustin Bartoš a jeho učitelské počátky*. Praha, PdF UK, 2009 In: časopis Speciální pedagogika ročník 19/č. 1, s. 45-54, ISSN 1211-2720.

¹⁸ KOLÁŘ Petr. *Osobnost Augustina Bartoše*. Jedlové noviny, časopis vydaný mimořádně při příležitosti 100. výročí založení Jedličkova ústavu. Praha, Jedličkův ústav, 16. 12. 2013, ročník 1, číslo 2, s. 1 a 4

předmětů a přitom neměly být předmětem jen samy o sobě, bez smysluplné náplně. Ruční práce v Bartošově pojetí totiž měly stát na tvořivé práci dětí, na jejich hře. Práce, která není prací tvůrčí, byla podle něj prací neradostnou. Navíc ruční práce mají mnoho vedlejších pozitivních efektů. Zlepšují tělesnou koordinaci, pěstují trpělivost a zvyšují schopnosti soustředění. Podněcují tvorbu technických dovedností, ale také probouzejí u dítěte umělecké schopnosti a nadání. Augustin Bartoš ovšem nebyl jen teoretikem. Praktickým pokusným vyučováním na školách, zejména v malotřídce v obci Suchá, dokázal tento svůj koncept uvést v život, a to s výbornými výsledky. Dále dbal na individualizaci výuky a aktivizaci žáků. V době svého působení v Jedličkově ústavu zavedl vyučování v ústavní nemocnici, aby nevznikala mezera ve školní výuce.¹⁹

Dvacátá léta přinesla další významné výsledky, díky nimž se stal známým i za hranicemi Československa. V knize *Dětská organizace* (1926) vylíčil počátky, vznik a fungování tzv. samosprávy v Jedličkově ústavu. Dětem byla přiznána skutečně nemalá míra autonomie, zvláště pak ve finanční rovině, která s sebou rovněž přinášela nemalé závazky a velkou odpovědnost. Na konci popisovaného procesu pak existovala velká funkční organizace, která provozovala široké spektrum převážně kulturních aktivit, které jí přinášely nemalý peněžní zisk. Pedagogové v podstatě stáli stranou, na prvním místě byly děti.²⁰

Ve svém nejvýznamnějším díle *Automobil vychovatelem* (1931) Bartoš popsal, jak se podařilo zařídit pravidelné jízdy (výlety) automobilem mimo prostory ústavu. Děti se na každou jízdu připravovaly vždy s předstihem ve všech vyučovacích předmětech. Například v matematice počítaly vzdálenost, spotřebu benzínu. V dějepise a zeměpise (ekvivalent těchto současných vyučovacích předmětů) studovaly historii míst, která měly navštívit apod. Při jízdě poznávaly okolí a na vybraných místech dokonce probíhala další výuka. Svým způsobem tak vytvořil první školu v přírodě a to dokonce pojízdnou. Některé výlety (výjezdy) byly několikadenní, v létě a za příznivého počasí se prostě přespávalo v přírodě. Při tomto popsaném využití se

¹⁹ KOLÁŘ Petr. *Augustin Bartoš a jeho učitelské počátky*. Praha, PdF UK, 2009 In: časopis Speciální pedagogika ročník 19/č. 1, s. 45-54, ISSN 1211-2720.

²⁰ KOLÁŘ Petr. *Osobnost Augustina Bartoše*. Jedlové noviny, časopis vydaný mimořádně při příležitosti 100. výročí založení Jedličkova ústavu. Praha, Jedličkův ústav, 16. 12. 2013, ročník 1, číslo 2, s. 1 a 4

automobil stal přímým prostředkem výchovy a vzdělávání, tedy specifickým výukovým prostředkem. Bartoše lze považovat za jednoho z průkopníků toho, co je v dnešní době uznáváno za velmi moderní a pokrokové, tedy za průkopníka projektového vyučování.²¹

Obrázek 1: Dobová fotografie automobilu, ve kterém byly realizovány vyjížďky dětí JÚ

Zdroj: Jedlové noviny, 2013, s. 4

Mimo jiné proslul také svým pojednáním (studií) o dermatoglyfech publikovanou roku 1944. Ve studii popsal, že při intenzivním používání končetin se na amputačních pahýlech mohou objevit papilární linie, ty se mohou reprofilovat při soustavném uchopování, trvalém tlaku či pracovní činnosti stejného druhu, zároveň se díky iniciaci nervových zakončení zvyšuje citlivost dané části amputačního pahýlu. Tento jev, který Bartoš u svých svěřenců vyzoroval, je někdy označován také jako „Bartošův fenomén“. Také navrhl a vytvořil některé protézy pro horní i dolní končetiny.²²

Zrakům běžné veřejnosti zůstalo skryto jeho manažerské působení. Především díky jeho pílí a vytrvalosti ústav překonal tři náročnější období. První začalo roku 1920, po válce bylo potřeba změnit zaměření činnosti (ukončení výroby ortopedických pomůcek) a zaměření se na výchovu a vzdělávání, dále bylo třeba odstranit přezaměstnanost. Další těžké období přišlo s Velkou hospodářskou krizí, kdy se ústav

²¹KOLÁŘ Petr. *Osobnost Augustina Bartoše*. Jedlové noviny, časopis vydaný mimořádně při příležitosti 100. výročí založení Jedličkova ústavu. Praha, Jedličkův ústav, 16. 12. 2013, ročník 1, číslo 2, s. 1 a 4

²² KOLÁŘ Petr. *Osobnost Augustina Bartoše*. Jedlové noviny, časopis vydaný mimořádně při příležitosti 100. výročí založení Jedličkova ústavu. Praha, Jedličkův ústav, 16. 12. 2013, ročník 1, číslo 2, s. 1 a 4

potýkal s obrovským nedostatkem finančních prostředků. Třetím náročným obdobím, pak byla 2. světová válka, která na hospodářskou krizi bezprostředně navázala. V té době JÚ sice přišel o dvě budovy, ale jinak útrapy války přestál. Bartoš byl ve svém jednání tvrdý a neústupný, díky tomu Jedličkův ústav udržel, nicméně také si nadělal spoustu nepřátel, proto díky sílícím tlakům ihned po válce v květnu 1945 svůj post opustil. Bartoš zemřel 24. ledna 1969 v Praze.

Během svého působení zřídil dílny pro výcvik a zaměstnání mládeže s tělesným postižením, šlo o následující dílny: truhlářská, krejčovská, knihařská, knihkupectví, výroba ručně vázaných kobereců atd. Dále nechal postavit novou budovu ústavu, internát pro žáky s trojtřídní školou, vybavenou speciálním nábytkem, knihovnou, výtahem, společenskou místností, jídelnou, byly instalovány mechanicko-terapeutické přístroje, jeviště pro dětské divadelní hry, skleník se zahradnictvím a hřiště. Ve staré budově byl také zřízen internát pro dospělé s tělesným postižením.²³

²³ KOLÁŘ Petr. *Osobnost Augustina Bartoše*. Jedlové noviny, časopis vydaný mimořádně při příležitosti 100. výročí založení Jedličkova ústavu. Praha, Jedličkův ústav, 16. 12. 2013, ročník 1, číslo 2, s. 1 a 4

5 Současnost Jedličkova ústavu

Kapitola se věnuje vývoji Jedličkova ústavu od konce 2. světové války po současnost. Pozornost je částečně zaměřena na významné osobnosti, které v Jedličkově ústavu působily či odtud z místních svěřenců vzešly. Pouze v základním rozsahu bude věnován prostor Jedličkovu ústavu v Liberci, který je s pražským ústavem spojen v podstatě pouze symbolicky. Nejpodstatnější částí této kapitoly ale jsou aktuální služby a péče, kterou svým klientům a jejich rodinám Jedličkův ústav a školy nabízejí včetně struktury zaměstnanců s jejich specializacemi.

5.1 Jedličkův ústav po roce 1945

V době války i po válce byl tvořen Jedličkův ústav třemi budovami „Starou budovou“ na Vyšehradě, kde v té době sídlily dílny, „Novou budovu“, kde byla umístěna škola (průběžně přestěhována do budovy v Lochovicích v západních Čechách, která Jedličkovu ústavu patřila a kde obvykle probíhala letní a podzimní výuka, v jiných měsících to nebylo možné, protože zde nebylo centrální vytápění) a budovou na Pankráci (dnešní TAP), kde sídlila nemocnice, ta byla na nějaký čas zabrána jako lazaret pro SS.²⁴

Krátkodobě také k Jedličkovu ústavu za války patřil azylový dům v Sušici, který byl určen pro plnoleté dívky, které nemohly sehnat práci. Nacházely se zde chovanky, které dříve pracovaly v Praze na Vyšehradě v dílně na výrobu kobereců a také jako vyšivačky. Šlo o dívky s těžším postižením, často imobilní. Ústav byl dobře vybaven včetně centrálního vytápění. Primárně byl určen pro péči o malé děti (do 6 let věku), samy dívky se zde učily roli matek. Tato pobočka v Sušici fungovala do konce války, od té doby o něm nelze nalézt žádné zmínky.²⁵

Po 2. světové válce byly budovy Jedličkova ústavu zničeny bombardováním, bylo tedy nutné přistoupit k rozsáhlé rekonstrukci. Zároveň se v poválečném období stal na nějaký čas (1945 - 1952) součástí pražského ústavu také ústav v Liberci,

²⁴ KOLÁŘ Petr. *Historie Jedličkova ústavu během II. světové války*. Praha, PdF UK, 2004 In: časopis Speciální pedagogika ročník 14/č. 3, s. 231-248, ISSN 1211-2720.

²⁵ KOLÁŘ Petr. *Historie Jedličkova ústavu během II. světové války*. Praha, PdF UK, 2004 In: časopis Speciální pedagogika ročník 14/č. 3, s. 231-248, ISSN 1211-2720.

tzv. Gottsteinův ústav („Krüppleheim“, který zahájil svoji činnost v roce 1910 a působil ve stejné oblasti jako pražský Jedličkův ústav, tedy šlo o ústav pro tělesně postižené děti, který byl postaven za účelem léčení, výchovy, vzdělávání k povolání a podporování dětí a mladistvých zmrzačených nebo ohrožených mrzáctvím).²⁶

V Liberci byly v době sloučení ústavu vzdělávány starší děti, v Praze pak mladší děti. Liberecký ústav se poté v padesátých letech osamostatnil a jméno Jedličkův ústav Liberec mu zůstalo do devadesátých let minulého století (nyní název libereckého zařízení zní „Jedličkův ústav, příspěvková organizace“).²⁷

Pro pražský Jedličkův ústav přinesl zánik spolku, zestátnění, rozdělení na školu zřizovanou resortem školství a na ústav sociální péče zřizovaný resortem zdravotním či sociálním, mnoho změn, ne všechny je možné považovat za pozitivní. Pozornost veřejnosti si Jedličkův ústav získal na konci 60. let minulého století, kdy byl o jeho činnosti publikován nelichotivý dokument. V důsledku toho došlo na podzim 1968 k založení konta Akce Dluh na pomoc dětem z Jedličkova ústavu a na pomoc rozvoje celého ústavu. V sedmdesátých letech tak mohl být ke „Staré budově“ přistavěn patrový přístavek s novou dílnou pro švadleny a vedle „Nové (školní) budovy“ se postavil panelový přízemní pavilon pro inkontinentní děti a mládež. Navzdory kritice a ne úplně ideální situaci v zařízení mnozí pracovníci vykonávali svoji práci velmi obětavě a poctivě, mnozí speciální pedagogové se velmi snažili svým svěřencům pomáhat, ačkoliv k tomu často vůbec neměli odpovídající podmínky.²⁸

V polovině osmdesátých let minulého století se začalo diskutovat o umístění Jedličkova ústavu. V Radě NV Prahy se řešilo, zda je vhodnější staré budovy opravovat a rekonstruovat, nebo modernizovat zastaralé zařízení, či je lepší ústav „vystěhovat“ z Vyšehradu na pražskou periferii. Obdobné myšlenky nebyly nové, již ve 30. letech

²⁶ Jedličkův ústav Liberec [online]. *O nás, historie*. Liberec: Jedličkův ústav Liberec, 2016 [cit. 2016-02-04] Dostupné na WWW: <http://www.ju-lbc.cz/cs/o-nas/historie/>

²⁷ Jedličkův ústav Liberec [online]. *O nás, historie*. Liberec: Jedličkův ústav Liberec, 2016 [cit. 2016-02-04] Dostupné na WWW: <http://www.ju-lbc.cz/cs/o-nas/historie/>

²⁸ Jedličkův ústav a školy [online]. *Historie Jedličkova ústavu a škol*. Praha: JUŠ, poslední aktualizace 26. 02. 2010, [cit. 2016-02-06]. Dostupné na WWW: http://www.jus.cz/parse_url.php?url=/historie-JUS-jako-celku

minulého století byly zakoupeny pozemky v Krči, s tím, že by bylo vhodné vybudovat blízko tamní nemocnice moderní ústav pro děti a mládež s tělesným postižením. Konečným rozhodnutím nakonec ústav zůstal tam, kde byl založen. Byly postaveny dva pavilony, původně pro potřeby školy, později byly využívány jako sklady. Architekt Vlado Milunič začal připravovat projekt velkolepé přestavby na Vyšehradě, dle zadání projektu měl vzniknout velký ústav pro 300 dětí, které jsou soustředěny za komfortními a moderními zdmi Vyšehradu. Nastal však rok 1989, kdy již bylo novým trendem integrovat osoby tělesně postižené do intaktní společnosti a proto nebyl projekt nikdy realizován.²⁹

Na počátku 90. let probíhaly mnohé změny. V roce 1990 byla zřízena střední škola při Jedličkově ústavu se studijním oborem gymnázium, obchodní a rodinná škola. Pro její činnost byla snaha najít a upravit novou budovu (Na Topolce 1). Poté také získala střední škola další budovu Na Pankráci 11. V porevoluční době, kdy chyběla celistvá koncepce a jednalo se o období plné očekávání, ambicí a plánů, nastávaly problémy v situacích, kdy se představy a názory tří různých ředitelů škol často rozcházely. Dlouhodobé hluboké spory vedly ke spojení všech tří škol a volbě jediného nového ředitele. Dále ještě nějakou dobu pokračovalo tápání, jakým směrem by se měl Jedličkův ústav vydat (alternativní směry vzdělávání, přeměna v především rehabilitační a zdravotnické zařízení apod.).³⁰

5.2 Současnost Jedličkova ústavu

V současné době Jedličkův ústav a školy využívá čtyři kamenné budovy. Dům Na Topolce 1 byl přestavěn a dostavěn jako domov mladších dětí, kdysi nemocnice. Dům Na Pankráci 13, byl zrekonstruován na domov studentů. Nová budova byla koncem devadesátých let opravena a přeměněna na moderní školní objekt, v roce 2002 k ní byl přistaven bazén. Budovu Na Pankráci 11 bylo nutné vrátit restituentům.

²⁹ Jedličkův ústav a školy [online]. *Historie Jedličkova ústavu a škol*. Praha: JUŠ, poslední aktualizace 26. 02. 2010, [cit. 2016-02-06]. Dostupné na WWW: http://www.jus.cz/parse_url.php?url=/historie-JUS-jako-celku

³⁰ Jedličkův ústav a školy [online]. *Historie Jedličkova ústavu a škol*. Praha: JUŠ, poslední aktualizace 26. 02. 2010, [cit. 2016-02-06]. Dostupné na WWW: http://www.jus.cz/parse_url.php?url=/historie-JUS-jako-celku

Jedličkův ústav a školy využívá pro potřeby výchovy a vzdělávání také rekreační zařízení v Bukové u Nových Hradů.³¹

V posledních letech, kdy je zřizovatelem zařízení město Praha, se podařilo prosadit koncepci rozvoje a dostavby Jedličkova ústavu a škol. Služby, které JÚŠ poskytuje, jsou komplexní, ambulantní i residenční, v oblasti speciálního vzdělávání i léčebné rehabilitace. Jedličkův ústav a školy je v podstatě unikátní zařízení a to nejen z pohledu naší, ale také zahraniční odborné veřejnosti, nejedná se totiž pouze o „bezbariérovou školu“.³²

Ačkoliv se najdou také odpůrci tohoto zařízení, například v poslední době předseda Národní rady osob se zdravotním postižením Václav Krása, který strávil v Jedličkově ústavu v 60. letech tři roky svého života a k zastáncům takto velkých zařízení rozhodně nepatří, tvrdí: „*Kdybych mohl chodit do normální školy, byl bych na tom dnes lépe. Tehdy to ale možné nebylo.*“³³

Podle Krásy Jedličkův ústav v integraci dětí a mladistvých v minulosti bezesporu významnou úlohu sehrál, pro některé je vhodným zařízením i dnes, nicméně prý také děti a mladistvé s tělesným postižením izoluje. Krása tvrdí: „*Je to trochu skleník, když z něj pak kytku dáte ven, tak se jí vede špatně. Jak budou mladí připraveni, až narazí na tvrdou realitu? V dnešní době se na integraci pohlíží jinak a je snaha, aby děti chodily do školy v místě bydliště. Není zde potřeba budovat velká centra.*“³⁴

Poblíž Jedličkova ústavu a škol vzniklo a postupně se rozvíjí Centrum služeb Vyšehrad. Jde o volné sdružení státních i nestátních, velkých i malých subjektů,

³¹ Jedličkův ústav a školy [online]. Historie Jedličkova ústavu a škol. Praha: JÚŠ, poslední aktualizace 26. 02. 2010, [cit. 2016-02-06]. Dostupné na WWW: http://www.jus.cz/parse_url.php?url=/historie-JUS-jako-celku

³² Tamtéž

³³ Týden.cz [online]. ČTK: *Jedličkův ústav slaví 100 let, dle některých je to skleník*. Praha: Empresa media, a.s., časopis Týden, 30. 03. 2013, [cit. 2016-02-04]. Dostupné na WWW: http://www.tyden.cz/rubriky/zdravi/jedlickuv-ustav-slavi-100-let-dle-nekterych-je-tosklenik_265681.html

³⁴ Týden.cz [online]. ČTK: *Jedličkův ústav slaví 100 let, dle některých je to skleník*. Praha: Empresa media, a.s., časopis Týden, 30. 03. 2013, [cit. 2016-02-04]. Dostupné na WWW: http://www.tyden.cz/rubriky/zdravi/jedlickuv-ustav-slavi-100-let-dle-nekterych-je-tosklenik_265681.html

kteří poskytují různé služby nejen mladým lidem s tělesným postižením, ale také jejich rodinám a lidem, kteří s nimi pracují. Jedná se např. o služby osobní asistence, různé volnočasové aktivity, dopravu apod.

V porevoluční novodobé historii jsou nejvýznamnějšími osobami v historii Jedličkova ústavu a škol Jan Pičman, který byl ředitelem v letech 1994 až 2014 a současný ředitel Petr Hrubý, který post ředitele zastává od září 2014.

Zařízení se podle Pičmana změnilo hlavně v polovině 90. let., přestalo být ústavem sociální péče a stalo se specializovanou školou. Více se začala uplatňovat samostatnost, méně pak pouhá péče. Mnoho dětí v té době také odešlo do běžných škol. Jedličkův ústav navštěvuje cca 150 dětí. Další klienti mohou využívat a také využívají pestrou nabídku služeb zařízení. Ústav přestal být uzavřený a izolovaný od okolního světa, naopak snaží se otvírat veřejnosti. Pičman se také na rozdíl od Krásky domnívá, že v určitých případech je dobré, aby se postižení připravovali na další život ve speciálním prostředí. Ne všichni učitelé v běžných školách, podle jeho názoru, totiž umějí s dětmi s handicapem správně pracovat, s čímž nelze jinak než souhlasit. V takové situaci totiž dětem a mladistvým hrozí při špatném pedagogickém vedení více škody než užitku. Někteří odborníci například doporučují, aby se na běžné škole dítě některým činností raději vyhýbalo (školní výlety, lyžařský výcvik apod.), výsledkem pak je určitá izolace takového žáka. Pičman tvrdí: „*Pod rouškou integrace pak děti zůstávají na okraji. Pro některé je lepší specializovaná škola. Nechceme je v ní izolovat, ale připravit na to, aby se co nejlépe integrovaly.*“ Podle Pičmana se některé děti lépe připraví na další vzdělávání a život mnohem lépe v kolektivu podobně postižených spolužáků, kde mají všichni stejné podmínky a mohou tedy společně provozovat i sport. Neúspěch, selhání, izolace, to vše může totiž způsobit nesmazatelné stopy v myslích dětí a mladistvých.³⁵

³⁵ Týden.cz [online]. ČTK: *Jedličkův ústav slaví 100 let, dle některých je to skleník*. Praha: Empresa media, a.s., časopis Týden, 30. 03. 2013, [cit. 2016-02-04]. Dostupné na WWW: http://www.tyden.cz/rubriky/zdravi/jedlickuv-ustav-slavi-100-let-dle-nekterych-je-tosklenik_265681.html

5.3 Školy Jedličkova ústavu, jeho současné cíle a klienti zařízení

Jednoznačně prioritním posláním Jedličkova ústavu a škol je příprava dětí a mladých lidí s tělesným postižením prostřednictvím vzdělávání a nabídky komplexních služeb na pozdější samostatný život.

Většina klientů Jedličkova ústavu, takřka 50 %, má diagnostikovanou dětskou mozkovou obrnu (nejčastěji kvadruparetickou, hemiparetickou a dyskinetickou formu), v posledních letech také stále přibývají klienti s pórúrazovým a pooperačním postižením CNS. Dále jsou zde žáci s diagnózou svalové dystrofie, nádory CNS a míchy, fokomelie, meningomyelokély aj.³⁶

Často se tělesné postižení kombinuje se zrakovou a sluchovou vadou, mentálním postižením, epilepsií, s poruchami řeči, se specifickými vývojovými poruchami učení, poruchami pozornosti i jiných kognitivních funkcí. Tyto děti potřebují vhodné podmínky, aby mohly pracovat podle své aktuální kondice, ale zároveň musí být jasný a pevně stanovený režim práce a odpočinku. Důraz na harmonické rozvržení činností zejména na začátku školní docházky je důležitější než získané vědomosti. U mnoha žáků je nezbytné vytvořit individuální vzdělávací plán, protože některé diagnózy (např. progresivní svalová dystrofie) vyžadují zařazení nejrůznějších úlev (osvobození z některých předmětů, zkrácení učební doby apod.). U pórúrazových stavů s poškozením CNS je potřeba zvolnit pracovní tempo a často látku opakovat.

Klienty Jedličkova ústavu a škol jsou tedy děti, mladí a mladiství s tělesným postižením, a jak již bylo vícekrát uvedeno, zařízení je tvořeno více školami. Mateřskou školu navštěvují především děti s vývojovými vadami řeči, je zde k dispozici intenzivní logopedická péče. Základní školu speciální navštěvují děti s tělesným postižením a také děti s kombinovanými vadami. Základní škola praktická pak přizpůsobuje obsah výuky podle RVP ZV s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením.

Střední školy navštěvují v různých oborech mladiství, kteří péči zařízení potřebují. Jedná se o dvouletou střední školu praktickou a také dvouletou školu obchodní, obě ukončeny závěrečnou zkouškou. Dále o tříletý učební obor knihařské

³⁶ HRUBÝ Petr. *Rukověť pracovníka v přímé péči o žáky a klienty JÚŠ*. 5. vyd., Praha, JUŠ, 2013, s. 7

práce, keramik a šití oděvů, obuvník (výuční list) a čtyřletý studijní obor sociální činnost zakončený maturitou a gymnázium. Součástí zařízení jsou také řemeslné dílny (keramická, textilní, košíkářská, dílna pro práci se dřevem), které jsou využívány v rámci ergoterapie a také pro pracovní vyučování škol i zájmové činnosti po vyučování.³⁷

Při výuce v jednotlivých typech škol je přihlíženo k individuálním potřebám žáků. V případě potřeby je sestaven individuální vzdělávací plán, vždy ve spolupráci vyučujícího se speciální pedagožkou a psycholožkou ze speciálně pedagogického centra Jedličkova ústavu a škol (školní části). Na rozdíl od běžných škol je Jedličkův ústav a školy zaměřen na pozitivní posun u každého jednotlivce, nejen v rámci jeho možností, ale také schopností se co nejvíce realizovat svobodným způsobem. Kvalita je zde upřednostněna před kvantitou. Stimulace užitečných aktivit zde navazuje na tradici učení se zkušeností (Bartoš), navozování výchovných situací (Bakule) a využívá tvůrčí proces učení prostřednictvím sebevyjádření (zejména v oblasti výchov). Do systému péče ve škole patří i poradenská pomoc, kterou zabezpečuje tým odborníků SPC školní části, funkce výchovného poradce a školního metodika prevence.

Aktuální cíle Jedličkova ústavu vyplývají z jeho poslání a jsou diferencovány podle konkrétní hlavní cílové skupiny (klienti a jejich rodiny x zaměstnanci x okolí a veřejnost).

Ve vztahu ke klientům a jejich rodinám je prioritním cílem vést děti s postižením k co nejvyšší míře samostatnosti. Pomoci kompenzovat nedostatky a rozvíjet komplexně celou osobnost žáka či klienta. Neposkytovat úlevy tam, kde to není nutné a speciální postupy využívat pouze tehdy, pokud není jiné cesty.

Podmínkou spokojenosti žáků a klientů včetně jejich rodin jsou samozřejmě také kvalifikovaní zaměstnanci. Pracují v důstojných, ideálně co nejlepších pracovních podmínkách, dále se vzdělávají a jsou otevřeni novým podnětům. Je zřejmé, že takové pracovníky je cílem pro zařízení získat a dlouhodobě udržet. Protože péče o žáky či klienty není záležitostí jednotlivce, ale týmu. K personálním cílům také patří týmová práce i snaha o maximální osobní zodpovědnost za svěřenou práci.

³⁷ HRUBÝ Petr. *Rukověť pracovníka v přímé péči o žáky a klienty JÚŠ*. 5. vyd., Praha, JUŠ, 2013, s. 2

Ve vztahu k okolí a veřejnosti je cílem Jedličkova ústavu a škol působit na veřejnost takovým způsobem, aby respektovali osoby s postižením (bez ohledu na jejich věk) a vnímali jejich skutečný potenciál i možnosti jejich přínosu pro ostatní.

5.4 Zaměstnanci Jedličkova ústavu a škol, odborná specializace

a náplň práce

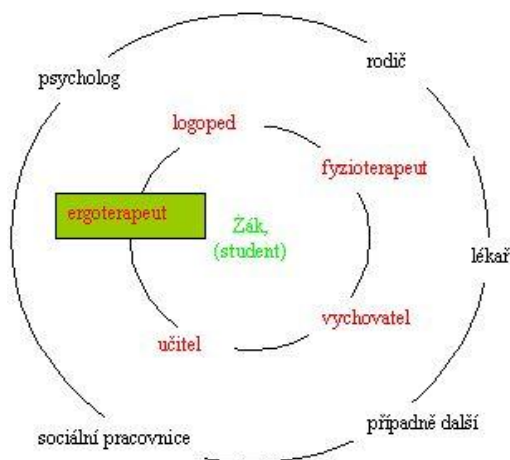
Vzhledem k tomu, že kapacita Jedličkova ústavu a škol je přibližně 200 míst pro čerpání různých služeb, je zřejmé, že pro personální zajištění všech odborných činností je potřeba kvalifikovaných pracovníků s různou specializací, ale také pracovníky pro zajištění standardního provozu.

V Jedličkově ústavu a školách tak tedy pracují vychovatelé, učitelé, asistenti pedagoga, fyzioterapeuti, ergoterapeuti, rehabilitační pracovníci, zdravotní sestry, lékař. Dále zde pracují zaměstnanci těchto profesí: rehabilitační technik, sportovní trenér, metodik plavání, speciální pedagog, logoped, lingvista, psycholog, sociální pracovníce, arteterapeut, koordinátor dobrovolníků, pracovník tranzitního programu. Dále v zařízení pracuje cca 45 administrativních a provozních zaměstnanců.³⁸

Součástí zařízení je také SPC. Speciálně pedagogické centrum JÚŠ je tvořeno dvěma týmy, školním a ambulantním. Školní tým pracuje ve složení 2 psychologové, 1 speciální pedagog, 3 sociální pracovníci, 1 koordinátor konzultačních - rehabilitačních pobytů. Tým zajišťuje psychologické, sociálně pedagogické a sociálně právní služby klientů JÚŠ. Ambulantní tým pracuje ve složení 1 psycholog, 2 speciální pedagogové, 1 sociální pracovník. Tým poskytuje poradenské služby žákům a studentům s tělesným postižením, jejich zákonným zástupcům, školám a školským zařízením, vzdělávajícím tyto žáky. Zajišťuje bezplatně standardní poradenské služby v souladu se zněním vyhlášky č. 116/2011 Sb. Cílovou skupinu tvoří děti a mládež s tělesným postižením od předškolního věku do věku 26 let. Regionální působnost SPC při JÚŠ je Praha a nejbližší okolí.

³⁸ Jedličkův ústav a školy [online]. *Koncepce činnosti Jedličkova ústavu a škol*. Praha: JÚŠ, poslední aktualizace 04. 04. 2013, [cit. 2016-02-06]. Dostupné na WWW: <http://www.jus.cz/koncepce-cinnosti-JUS?p=1>

Obrázek 2: Schéma týmu, který pracuje v JÚŠ se žáky

Zdroj: <http://www.jus.cz/koncepce-cinnosti-JUS?p=1>

Jak vyplývá z obr. 2, každý žák má kolem sebe tým konkrétních třech čtyř odborníků (učitel, vychovatel, fyzioterapeut, ergoterapeut). Koordinátor týmu je jeden z nich. Tým se pravidelně schází s rodiči, žákem a dalšími odborníky. Úkolem je definovat potřeby, navrhnout rehabilitační program, realizovat jej, reagovat na změny. Tým má k dispozici společnou dokumentaci. Jedním z výstupů práce jsou výroční dopisy žákovi, které shrnují přiměřenou formou výsledky dosažené při plnění rehabilitačního programu a definují další budoucí cíle.³⁹

• **Výchovný poradce** zajišťuje výchovné poradenství a koordinaci tranzitního programu. Vede žáky a studenty k co největší možné samostatnosti v zajišťování všech aspektů přechodu do dalšího života. Pomáhá při jejich konkrétním rozhodování. Poskytuje žákům ZŠ a SŠ poradenství v oblasti výchovy, vzdělání, profesního poradenství, informace o možnostech dalšího studia, o podmínkách přijetí, o délce studia, o obsahu učiva, o možnostech uplatnění. Dále informuje o různých povoláních, o obsahu činnosti v jednotlivých profesích, o předpokladech pro její výkon, o případných následcích nesprávné volby. Poskytuje informace o umístění absolventů z jednotlivých škol, požadavky zaměstnavatelů na absolventy apod. Vykonává

³⁹ Jedličkův ústav a školy [online]. *Koncepce činnosti Jedličkova ústavu a škol*. Praha: JÚŠ, poslední aktualizace 04. 04. 2013, [cit. 2016-02-06]. Dostupné na WWW: <http://www.jus.cz/koncepce-cinnosti-JUS?p=1>

administrativu spojenou s přihláškami do škol Jedličkova ústavu a na jiné střední, vyšší nebo vysoké školy.

Vyjma uvedených činností výchovný poradce spolupracuje také se školním metodikem prevence, ergoterapeuty, vychovateli, vedoucím lékařem a dalšími. Spolupracuje z podstaty své funkce také při řešení výchovných problémů a porušování školního řádu i při řešení náročných životních situací žáků.

• **Speciální pedagog (SPC)** zajišťuje individuální speciálně pedagogickou péči o žáky s ohledem na jejich specifické vzdělávací potřeby. Zajišťuje speciálně pedagogickou diagnostiku žáků ZŠ a SŠ s výukovými problémy, včetně specifických poruch učení a reedukaci poruch učení. Spolupracuje s psychology, učiteli, rodiči, vychovateli při řešení edukativních problémů. Sleduje žáky se specifickými vzdělávacími potřebami. Poskytuje konzultace při hledání nejvhodnějších metod výuky. Spolupracuje při tvorbě IVP, vytváří a shromažďuje speciální pomůcky dle individuálních potřeb žáků. Poskytuje poradenské konzultace pro rodiče. Speciální pedagog k nápravě využívá, kromě speciálních metod a pomůcek, programy na rozvoj kognitivních funkcí.⁴⁰

• **Psycholog (SPC)** se podílí na komplexní rehabilitaci, je součástí týmu, intervnuje, pokud je přizván. Psycholog zajišťuje individuální diagnostiku vývojové úrovně intelektových schopností, specifických poruch učení, diagnostiku poruch autistického spektra (PAS), osobnostních charakteristik, vztahů ve skupině a další. Dále nabízí konzultace z oblasti volby povolání, konzultace problémů klienta spojených se školou, pobytem v domově mládeže, vztahy se spolužáky a vrstevníky, vztahy v rodině apod. Zajišťuje psychologické vedení, práci se skupinou (třídou, výchovnou skupinou). S ohledem na svůj výcvik a zaměření také terapii hrou, arteterapie, terapie s loutkou, nácvik relaxačních technik apod. Psycholog také na žádost vypracovává zprávy pro odborníky mimo JÚŠ (pediatr, neurolog), pro úřední jednání (k žádosti o přiznání invalidního důchodu, příspěvek na péči, k žádosti o přidělení elektrického vozíku, atd.). U nově přichozích klientů interpretuje a zohledňuje v rámci práce týmu závěry psychologických zpráv, se kterými klienti do zařízení přicházejí.⁴¹

⁴⁰ Hrubý Petr. *Rukověť pracovníka v přímé péči o žáky a klienty JÚŠ*. 5. vyd., Praha, JUŠ, 2013, s. 6-7

⁴¹ Hrubý Petr. *Rukověť pracovníka v přímé péči o žáky a klienty JÚŠ*. 5. vyd., Praha, JUŠ, 2013, s. 6-7

• **Zdravotní péče:** vedoucí lékař – pediatr, 3 konsiliáři – neurolog, rehabilitační lékař, psychiatr, 9 zdravotních sester: jedna ze zdravotních sester je vždy přítomna na ambulanci, ostatní pracují ve třísměnném nepřetržitém provozu, kdy zajišťují odborné ošetrovatelské práce.

• **Léčebná rehabilitace:** 7 fyzioterapeutek, 6 ergoterapeutek, 3 logopedky, 2 pracovnice vodoléčby, vedoucí úseku a 2 asistenti sociální péče. Příslušnost jednotlivých pracovníků ke třídám je aktualizována vždy na začátku každého školního roku.⁴²

a) **Fyzioterapeutka:** zodpovídá za provádění terapie indikované rehabilitačním lékařem. Po dohodě se školou a klientem, nebo zákonným zástupcem, vypracuje plán a časový rozvrh individuální terapie. Terapie je volena na základě kineziologického rozboru klienta a využívá všech standardizovaných fyzioterapeutických metod a konceptů. Nejčastěji je používána reflexní lokomoce dle Vojty. Nedílnou součástí terapie je i vodoléčba a elektroléčba. Terapeutka má k dispozici různé pomůcky, které využívá k polohování, protahování a posilování, k nácvikům stoje a chůze. Dále také asistuje při kontaktech klienta s dodavateli pomůcek zdravotní techniky, kde s využitím svých odborných znalostí pomáhá při výběru pomůcky. Provádí instruktáže rodině i pracovníkům pečujícím o klienta. Fyzioterapeutka je obvykle členem několika týmů, protože pečuje o více tříd.⁴³

b) **Ergoterapeutka:** těžiště její práce s klienty se týká především oblasti zaměřené na nácvik soběstačnosti a ergoterapii cílenou na postiženou oblast. Proto ergoterapeutka praktikuje především nácvik všedních denních činností ve školním, domácím i jiném prostředí. V souvislosti s tím provádí také zácvik rodinných příslušníků, vychovatelů, učitelů, dle potřeby i ostatních pracovníků týmu. Dále pak výcvik komunikačních schopností a kognitivních funkcí v součinnosti s ostatními odborníky, návrh, výběr kompenzačních pomůcek a nácvik jejich použití. Zajišťuje také pomoc při jejich získání, využití cílených praktických činností a postupů, které zvyšují svalovou sílu, koordinaci, rozsah pohybu a jemnou motoriku ruky. Dále zajišťuje individuální výrobu

⁴² Hrubý Petr. *Rukověť pracovníka v přímé péči o žáky a klienty JÚŠ*. 5. vyd., Praha, JUŠ, 2013, s. 4-6

⁴³ Hrubý Petr. *Rukověť pracovníka v přímé péči o žáky a klienty JÚŠ*. 5. vyd., Praha, JUŠ, 2013, s. 8

termoplastických dlah na základě indikace rehabilitačního lékaře a vedení ergoterapeutické dokumentace.

c) **Logopedka:** nejčastěji pracuje formou individuálních terapeutických sezení, jejichž délka je shodná s délkou vyučovací hodiny. Rodiče se účastní logopedické terapie dle potřeby a předběžné domluvy. Náplň logopedické péče v JÚŠ představuje komplexní vyšetření komunikačních schopností dítěte, orientační vyšetření sluchu a fonemického sluchu, vyšetření řeči, řečové produkce, jazykového citu atd., dále vyšetření orofaciální motoriky, terapie dysfagie (obtíže s příjmem potravy) a hypersalivace (nadměrné slinění), diagnostika řečových vad a poruch, terapie řečových vad a poruch dle typu a rozsahu narušené komunikační schopnosti, reedukace a rehabilitace řeči u osob nemluvicích podle ontogenetického vývoje řeči s využitím rytmizace a alternativních a augmentativních forem komunikace.

Lingvistika: lingvista pracuje s klienty s vývojovou anartrií, s těžkou vývojovou dysartrií a klienty s dysfáziemi a afáziemi. Lingvista učí funkční psaní, individuálně předmět český jazyk, český jazyk jako cizí jazyk, čtení s porozuměním také správně jazykově uchopit informace z ostatních předmětů.

5.5 Služby poskytované Jedličkovým ústavem a školami

V souladu se školským zákonem je zde nabízeno vzdělání v několika typech škol, jak již bylo uvedeno výše. Dále dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách jsou poskytovány níže uvedené sociální služby, a také služby, které lze označit za doplňkové.

- **Sociální služba „Denní stacionář“**, viz §34 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, tato služba je určena žákům škol JÚŠ, poskytována je na doporučení Speciálního pedagogického centra Jedličkova ústavu, k dispozici je také pro žáky jiných škol, případně dalším zájemcům o komplexní rehabilitaci, kterou ústav poskytuje. O přijetí klienta do denního stacionáře jedná a rozhoduje za účasti žadatele přijímací poradna.
- **Sociální služba „Domov pro osoby se zdravotním postižením“**, viz §34 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, služba zahrnuje týdenní pobyt v domově. Je nabízena žákům a studentům středních a vysokých škol včetně dalších klientů, kteří

požádají o přijetí do vyčerpání volné ubytovací kapacity. O přijetí do domova opět jedná a rozhoduje za účasti žadatele přijímací poradna.

- **Program Samostatné bydlení** představuje nácvik bydlení pro dospělé klienty JÚŠ, popřípadě i pro další zájemce, na dobu jednoho školního roku. Ve výjimečných případech lze prodloužit o další školní rok. Bydlení je realizováno v garsoniérách či dvougarsoniérách s příslušenstvím za doprovodu a podpory průvodce. Cílem tohoto programu je usnadnit přechod mladého člověka do samostatného života.
- **Sociální služba „Odlehčovací služba“**, viz § 44 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách představuje službu pro rodiny, které mají v trvalé péči dítě, nebo mladého člověka se specifickými potřebami a péče o něj je pro rodinu dlouhodobě velmi náročná a zatěžující. Služba nabízí prostor pro krátkodobé umístění dítěte v JÚŠ. Uvedený pobyt může být využit maximálně v délce 6 týdnů v průběhu školního roku. Dobu, po kterou je dítě svěřeno do péče ústavu je možné využít také k odborné diagnostice a intervenci.
- **Konzultačně – rehabilitační pobyty** pro děti s rodiči, tyto jsou nabízeny rodinám, kde je v trvalé péči dítě se specifickými potřebami a nejsou klienty JÚŠ. Týdenní až dvoutýdenní pobyt probíhá v areálu JÚŠ. Nabízí možnost využít různé druhy terapie a konzultací. Z oblastí fyzioterapie, ergoterapie, sociální a právní poradenství, konzultaci s rehabilitačním lékařem, pediatrem, se speciálním pedagogem, psychologem, neurologem a logopedickou konzultací. Doplnkově plavání, vodoléčbu, kroužky, sportovní klub a dílny. Tyto pobyty jsou hrazeny rodiči na základě smluvních cen. Nejedná se totiž dle zákona o sociálních službách o sociální službu, které jsou hrazeny odlišným způsobem.
- **Hotelové služby** jsou určeny pro studenty a žáky, jejich rodiče a absolventy JÚŠ v době školních prázdnin a víkendů. Ubytovaní je bez stravy ve vybraných pokojích, asistent není k dispozici.

6 Výzkumná část

Výzkumná část bakalářské práce se věnuje zjišťování, jaká panuje v Jedličkově ústavu atmosféra, a to z pohledu současných klientů, absolventů i pedagogických pracovníků. Pojem „atmosféra ústavu“ je vnímán ve stejném významu, jako při sociologickém pojetí termínu a tématu atmosféra na pracovišti. Termín tedy představuje vymezení toho, jak se lidé (pracovníci, žáci) aktuálně cítí na pracovišti (či v minulosti cítili, viz dotazování absolventů), jak jsou schopni se vzájemně podporovat, jak dobře mezi sebou komunikují a jaké mají vzájemné vztahy. Uvedená problematika je velmi důležitá, protože ovlivňuje efektivnost a výkonnost každé organizace. Pozitivní a vstřícná atmosféra přináší obvykle lepší výsledky, než atmosféra plná napětí, strachu či stresu.

Budou tedy zjišťovány odpovědi především na následující výzkumné otázky:

V1: Vyskytuje se v JÚŠ mezi žáky šikana či jiné patologické chování?

V2: Cítí se žáci JÚŠ ve školách v bezpečí, vnímají toto prostředí jako láskyplné, založené na existenci respektu a důvěry?

V3: Jak zpětně hodnotí bývalí studenti či klienti JÚŠ atmosféru tohoto zařízení?

V4: Vnímají pracovníci JÚŠ svoji práci jako smysluplnou?

V5: Jaké největší překážky při své práci vnímají pedagogičtí pracovníci?

V6: Jaký největší přínos pro svůj současný či budoucí život spatřují současní klienti i absolventi v existenci Jedličkova ústavu a škol?

V7: Nakolik jsou klienti či byli absolventi spokojeni s nabízenými terapeutickými a léčebnými postupy, zda se domnívají, že uvedené postupy pomohly zlepšit jejich zdravotní stav.

Cílem výzkumu je zjištění atmosféry JÚŠ, viděné klienty, absolventy i současnými pedagogickými pracovníky v mnoha aspektech činnosti zařízení.

6.1 Metodika výzkumného šetření

Při vlastním výzkumném šetření byla použita metoda kvalitativního výzkumu. Při realizaci kvalitativního výzkumu mohou být použity různé metody, především

ale pozorování či interview (rozhovor). Pro zamýšlené výzkumné šetření bude využita metoda interview. Kvalitativní výzkum je založen na využití metody indukce, kdy jsou prostřednictvím logických postupů hledány určité souvislosti a pravidelnosti v získaných datech a ty jsou dále pomocí metody syntézy opět poskládány dohromady. Kvalitativní výzkum tedy v podstatě představuje intenzivní zkoumání, kdy se pracuje s menším vzorkem respondentů, ale jednoznačnou výhodou je získání většího množství informací, tyto informace bývají podrobné a detailní. Nevýhodou realizovaného výzkumného šetření, protože je kvalitativní, je skutečnost, že získané informace nelze zevšeobecnit.⁴⁴

Pro rozhovor je typické, že při něm dochází k navázání osobního kontaktu s respondenty, kteří mohou být zcela neznámí, nicméně v případě realizovaného výzkumného šetření tomu tak není. Rozhovor byl veden v podstatě se známými kolegy, žáky, jedinou skupinou částečně neznámých respondentů jsou absolventi. Zmíněný osobní kontakt lze využít k hlubšímu proniknutí k jádru problému, získání reakcí a odpovědí také na otázky, které v podstatě v průběhu rozhovoru spontánně vyplynou. Je tedy zřejmé, že úspěšnost rozhovoru je velmi silně ovlivněna osobností tazatele, zda dokáže vzbudit pocit důvěry. Rozhovor, který byl použit v rámci realizovaného výzkumného šetření lze označit jako strukturovaný (otázky jsou dopředu přesně připraveny, dodrženo je také jejich pořadí). Nevýhodou dotazování je logicky jeho poměrně vysoká časová náročnost ve srovnání například s dotazníky. Další nevýhodou je skutečnost, že otázky jsou obvykle volné (jinak by rozhovor ztratil smysl) a tedy odpovědi hůře srovnatelné a vyhodnotitelné.

Vzhledem k tomu, že s tím respondenti výzkumného šetření souhlasili, byly odpovědi nahrávány pomocí záznamníku a následně byly přepsány do psané podoby (viz přílohy této práce). Tento postup je efektivní a praktický (není ztrácen čas zápisem odpovědí přímo v průběhu rozhovoru, záznam je autentický). Odpovědi je možné také zapisovat dodatečně, ale zde hrozí zkreslení nebo dokonce ztráta některých informací.

Respondenty výzkumného šetření byly pracovníci, žáci a absolventi Jedličkova ústavu a škol. Uvedení respondenti tvoří výzkumný soubor, který lze označit jako

⁴⁴ GAVORA, Peter: *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000, s. 141

„dostupný výběr“, tedy respondenti, které bylo možné oslovit, protože jsou „k dispozici“ a také souhlasili s tím, že se anonymně dotazování zúčastní. Celkem se výzkumného šetření zúčastnilo 15 respondentů, 5 z každé uvedené skupiny. Počet položených otázek i jejich znění bylo pro jednotlivé skupiny respondentů odlišné. V rámci výzkumného šetření nebyl zjišťován věk ani pohlaví respondentů, často však z dalších odpovědí tyto údaje samovolně vyplynuly.

6.2 Vyhodnocení zjištěných informací, shrnutí, formulace možných doporučení

Při realizovaném výzkumném šetření byly zjištěny odpovědi na položené otázky a také na stanovené výzkumné otázky, aby byl naplněn cíl výzkumného šetření. Hlavní zjištění jsou pro jednotlivé skupiny respondentů následující:

Absolventi

V jakých letech jste navštěvoval JÚŠ?

Jeden z respondentů navštěvoval JUŠ již v době 60. let minulého století, další čtyři až po revoluci, tedy od konce 90. let minulého století zhruba do roku 2010.

Bylo pro Vás cestování do školy snadné, nebo jste měl komplikovanou cestu?

Náročnost dojíždění do zařízení pro respondenty bylo dáno především vzdáleností, kterou museli překonávat, pro Pražany byla doprava snazší než pro mimopražské.

Byl jste na internátě?

Dva z pěti respondentů na internátu ubytování nebyli, tři ano. Za nejoblíbenější také absolventi považují internát Tapky, ti, kteří JÚŠ absolvovali před revolucí, vzpomínají na přesný a přísný řád a pravidla, které zde byly uplatňovány.

Chodil jste na některou z rehabilitací?

Všech 5 respondentů na rehabilitaci docházelo, jeden s ní nebyl spokojen, měl dojem, že mu nepomáhá, proto přestal na fyzioterapii docházet. Nejčastěji byla využívána fyzioterapie a vodoléčba.

Pomohla Vám?

3 respondenti uvedli, že ano, 1 byl s fyzioterapií nespokojen, domnívá se, že mu nepomohla a 1 respondentka uvedla, že ano i ne (sice se hýbe, ale na vozíku zůstala).

Jak podle Vás pracovali, vyhledal jste někdy jejich pomoc?

Některé z uvedených profesí nebyly v době, kdy daný respondent navštěvoval JÚŠ mezi pracovníky zařízení vůbec zastoupeny (především logopedka, ergoterapeutka a speciální pedagog v době před revolucí). Služby speciálního pedagoga nevyužil žádný respondent, služby psychologa využila pouze 1 respondentka, služby logopedky využili 2 respondenti, nejvíce byly respondenty využívány služby ergoterapeutky a fyzioterapeutky.

Mohl jste navázat při dalším vzdělávání na vědomosti z JÚŠ?

Jeden z klientů odjel studovat po maturitě na gymnáziu japonštinu, zde tedy JÚŠ nepomohl, v případě dalších tří respondentů byla zajištěna návaznost, jeden z respondentů se vyjádřil, že vzdělávání a úroveň výuky je na JÚŠ příliš slabá (přešel z běžné základní školy a byl po příchodu do JÚŠ velmi „napřed.“

Navštěvoval jste zájmové kroužky?

Vyjma jediného respondenta všichni navštěvovali kroužky (výtvarný, pracovní – respondentka, která je již ve starobním důchodu), ostatní se věnovali spíše sportovním kroužkům (florbal, atletika, stolní tenis, fotbal, boccia – obdoba pétanque určená lidem s těžkým tělesným postižením). V náplni kroužku pokračuje i nadále pouze jeden respondent (florbal, snaha o reprezentaci).

Kterých úspěchů si nejvíce vážíte?

Jeden z respondentů oceňuje svoji znalost japonštiny, další schopnost samostatného bydlení a soběstačnost, jiný si váží své nominace na reprezentaci ve florbalu, jedna z respondentek oceňuje navázání sociálních vztahů a ta nejstarší pak skutečnost, že dokázala celý život pracovat v závodě spolu se „zdravými“ kolegy. V podstatě si tedy nejvíce respondentů váží své soběstačnosti a schopnosti navazovat zdravé vztahy se svým okolím.

Jaká byla ve škole atmosféra?

Respondenti se shodují v názoru, že atmosféra byla pohodová, radostná, spojená se spoustou zábavy a mnoha zajímavými aktivitami.

Setkal jste se v zařízení někdy s patologickým chováním, například šikanou?

Nikdo z respondentů se osobně se šikanou neseťkal, někteří pouze zmínili, že se se spolužáky někdy pohádali, jak je běžné či se setkali s drobnými posměšky či pomluvami (dle Koláře sice již zde může jít o šikanu – stádium ostrakismu, nicméně podmínkou je, že takové chování vnímají, jako nepříjemné přímo jednotlivci ke kterým směřuje, to se však v popsanych případech nestalo).

Jak si představujete svoji budoucnost. Máte nějaké vysněné plány?

Studium japonštiny, cestování, mít dobrou práci, pracovat, pomáhat ostatním, užívat si důchodu a soběstačnost až do konce svých dní (nejstarší respondentka), založit rodinu (respondentka žena).

Žáci

Jak dlouho chodíte do Jedličkova ústavu?

Osloveni byli žáci, kteří navštěvují Jedličkův ústav od půl roku do 8 let, především ti, kteří zařízení navštěvují déle, mohou poskytnout relevantní informace.

Je pro Vás cestování do školy snadné, nebo máte komplikovanou cestu?

Odpovědi se lišily, samozřejmě s ohledem na míru tělesného postižení a také vzdálenost, kterou musí respondent překonávat, logicky je doprava do zařízení organizačně i časově náročnější pro žáky, kteří dojíždí.

Jste na internátě?

Celkem čtyři z pěti respondentů jsou ubytovaní na internátě, na Tapkách a na Topolce. Přičemž žák, který vyzkoušel oba internáty, považuje za příjemnější internát Tapky. Zmíněna byla také výtka, že na internátu na Topolce není organizováno mnoho návštěv kulturních zařízení, například kina, objevila se i připomínka k vedoucím (málo aktivní).

Chodíte na rehabilitaci?

Z podstaty zařízení vyplývá, že se všech 5 respondentů pravidelně účastní rehabilitace.

Na kterou?

Nejčastěji je navštěvována fyzioterapie a ergoterapie, dále vodoléčba, jeden z respondentů zřejmě pro nepochopení otázky uvedl, že navštěvuje v rámci rehabilitace také logopedii, zde jde ale spíše o speciálně-pedagogickou péči.

Pomáhá Vám?

Všech pět respondentů se subjektivně domnívá, že jim rehabilitace pomáhá.

Kterou máte nejraději?

Mezi nejoblíbenější formy rehabilitace patří fyzioterapie a ergoterapie, které klientům poskytují uvolnění a úlevu.

Jak podle Vás pracují v JÚŠ, vyhledala jste někdy jejich pomoc?

Zde se názory respondentů liší, služby speciálního pedagoga využívá pouze jediný z pěti respondentů, s psychologem alespoň někdy hovořili 4 respondenti, služby logopedické péče využívá pouze 1 respondent (logicky proto, že tuto specifickou péči potřebuje). Všichni spolupracují s fyzioterapeutem a ergoterapeutem, nicméně někteří klienti vyjádřili maximální spokojenost, jiní naopak subjektivní nespokojenost s fyzioterapií, to ale může být spojeno s odlišným vnímáním svého těla, případnou bolestivostí apod.

Je pro Vás vzdělávání v JÚŠ dostačující?

U této otázky čtyři respondenti odpověděli, že ano, pátý se vyjádřil ve smyslu, že je zde probíráno ve srovnání s ostatními školami mnohonásobně méně učiva a také požadavky na dosažené vědomosti jsou minimální. Zde samozřejmě záleží na věku, vzhledu a úrovni inteligence klienta, je zřejmé že například DMO (v Jedličkově ústavu převládající dg. klientů) je často spojena také s poruchami psychických funkcí, sluchu apod. Pokud tedy existuje intelektově nehomogenní skupina, může nastat situace, kdy některý jednatel ostatní svými schopnostmi, vědomostmi a dovednostmi převyšuje.

Navštěvujete zájmové kroužky?

Vyjma jediného respondenta (nebytován na internátu) ostatní čtyři navštěvují nějaký kroužek, obvykle zaměřený na sport či rozvoj pohybových dovedností (pohybová laboratoř, sportovní klub, atletika), jedna dívka navštěvuje kroužek vaření.

Kterých úspěchů si nejvíce vážíte?

Respondenti si nejvíce váží svých školních úspěchů, především zvládnutí přijímacích zkoušek (3 respondenti), dívky si cení sociálních vazeb, které dokázaly vytvořit (1 respondentka, vztah s přítelem) a také úspěchů v zájmových činnostech (2 respondenti, sportovní výsledky). Jeden z respondentů, který je dle ostatních odpovědí velmi přemýšlivý i kritický si nejvíce váží toho, jaký je, navzdory tomu co zažil v dětství. Uvedený klient nespolupracuje s psychologem, nicméně lze usuzovat, že by mu jeho péče a vedení mohlo být velmi prospěšné. Jedna z respondentek považuje za svůj osobní úspěch to, že se začala učit samostatnosti a toto se jí daří.

Jaká je podle Vás v JÚŠ atmosféra?

Nikdo z klientů nemá k atmosféře v JÚŠ jakékoliv připomínky, považují ji za přátelskou, vstřícnou, dobrou. Klienti oceňují, že je zde nikdo nelituje. Jediná výtká se dotýká přesunů (ty probíhají v rámci výuky, ale také při přesunu do jídelny či různých dalších aktivitách), které jsou viděno optikou klientů chaotické a organizačně nezvládnuté.

Setkal jste se v zařízení někdy s patologickým chováním, například šikanou?

Nikdo z klientů JÚŠ nevedl, že by se v době svého pobytu či docházení do zařízení setkal se šikanou nebo chováním, které by považovali za nestandardní. Samozřejmě ne vždy a se vším jsou spokojeni, ale drobné neshody, konflikty, hádky či strkanice sami nepovažují za šikanu.

Chcete pokračovat ve studiu?

Jednoznačně všichni klienti chtějí pokračovat ve svém studiu, dalším vzdělávání a osobnostním rozvoji.

Jak si představujete svoji budoucnost. Máte nějaké vysněné plány?

Dívky si přejí samostatný a soběstačný život, chtějí založit rodiny, tedy mít partnery a děti, lze usuzovat, že je to pro ně významné především pro sebepotvrzení jejich ženské role, která zůstala zachována navzdory tělesnému postižení. Zmíněný „přemýšlivý“ klient uvedl, že by chtěl žít, nikoliv přežívat a také žít tak, aby nikomu nepřekážel (inspirace Zuzanou Navarovou). Dále se objevuje přání nalézt práci, bydlet v Praze, dále studovat apod.

Pedagogičtí pracovníci

Od jakého roku zde pracujete?

Jednotliví respondenti strávili v JÚŠ různě dlouhou pracovní praxi, nejnižší činí 6 let, nejvyšší takřka neuvěřitelných 41 let, další tři respondenti pracují v JUŠ 16,14 a 13 let.

Co se od Vašeho nástupu změnilo?

Míra změn, které respondenti zažili, je samozřejmě přímo úměrná délce praxe. Z nejvýznamnějších změn lze zmínit: příchody a odchody spolupracovníků, zvýšení vlastní kvalifikace, zavedení supervize pro asistenty pedagoga, změna ředitele (pozitivně zaměstnanci kvitován přístup k některým problémům, do té doby prakticky neřešeným), přijímání žáků, kteří jsou ve velmi špatném fyzickém i psychickém stavu, prakticky absence zdravých žáků, koncepce ústavu (před revolucí, po revoluci subjektivně v některých aspektech péče komplexnější před revolucí, nebyly přijímány děti s mentálním postižením, po revoluci zrušena školka, nejdříve poměrně náročné studium, ale žáci se nemohli uplatnit v praxi kvůli fyzickému handicapu, dnes výrazný pokles úrovně výuky, zaměstnanci nových profesí, materiální vybavení zařízení (modernizace).

Co byste rád změnil?

U této otázky jsou odpovědi respondentů z řad pedagogických pracovníků velmi různorodé, v podstatě reflektují nespokojenost s materiálním, personálním a organizačním zajištěním provozu zařízení. Požadováno je tedy především oficiální i neoficiální „zrovnoprávnění“ učitelů a jejich asistentů, přizpůsobení stylu výuky

skutečným potřebám žáků, vytvoření konkrétního směru a cíle činnosti ústavu, větší začlenění a otevření se také zdravým studentům se současným zamezením odlivu schopných žáků a studentů. Jako velká bolest, vyžadující změnu je vnímána potřeba ještě modernějšího vybavení, moderních pomůcek (především jejich dostatek) a také způsobu a metod vzdělávání. Zaznamenán byl i stesk, požadující větší míru spolupráce mezi školami, internátem, jednotlivými odbornými profesemi (eliminace zmatků a nedorozumění). Objevil se i názor, že JÚŠ by si mohla sama vyrábět některé speciální pomůcky. Za zásadní je považován i nedostatek asistentů pedagoga (ve vztahu k míře postižení přijímaných žáků), také chybí někteří odborníci pro autistické děti, děti s vadami zraku či sluchu apod., bylo by tedy vhodné buď změnit systém a pravidla přijímání žáků nebo přijmout další zaměstnance, případně stávající dozdělat, někteří pracovníci vnímají jako nedostatek absenci lékaře, alespoň na částečný úvazek. Dalším požadavkem je spravedlivé odměňování a reflexe potřeb pracovníků.

Jaké jsou, pro klienty, výhody a nevýhody?

Za výhody JÚŠ pedagogičtí pracovníci považují především jeho snadnou dostupnost v centru Prahy, bezbariérovost a také komplexnost nabízených služeb. Dále možnost, že zde mohou žáci navazovat sociální vazby, osamostatňovat se a také skutečnost, že je k nim přistupováno velmi individuálně s ohledem na jejich potřeby.

Jako klíčová nevýhoda je vnímána izolace od intaktní populace a také přizpůsobení se úrovně výuky těm nejpomalejším (ostatní tak mohou stagnovat), dále pak fakt, že pokud žáci potřebují pomoc, dostanou ji, a to i tehdy, pokud by se bez ní dokázali reálně obejít. Dle jednoho z respondentů dokonce klientům hrozí hospitalismus. Za nevýhodu pobytu v JÚŠ lze považovat také odloučení od rodiny a také fakt, že nejvíce péče je věnováno nejvíce postiženým klientům, ti s méně závažným postižením tedy nemusí dostávat takovou péči, kterou potřebují, tedy se nemusí přiměřeně a optimálně rozvíjet.

Jaká je zde atmosféra?

Atmosféra ústavu dle 4 respondentů vnímána jako přátelská, vlídná, podnětná, kreativní, prosociální, optimistická. Jeden z respondentů ji však považuje za neupřímnou, vlažnou s nekolegiálním chováním, často spojeným s chaosem. Pravda

bude zřejmě někde uprostřed, protože lze jen těžko nalézt pracovní kolektiv, který by fungoval zcela bez konfliktů. Tím spíše ve školství, problémem samozřejmě vždy je, pokud se rozdílné názory přenáší na žáky. Určitá míra chaosu v zařízení jistě panuje (názor se v různých situacích u různých skupin respondentů průběžně opakuje).

Setkal jste se v zařízení někdy s patologickým chováním, například šikanou mezi žáky či ze strany kolegů?

Osobně se žádný z pracovníků nesetkal se šikanou mezi žáky (svědek) ani ji z titulu své pozice neřešil, v jednom případě se objevila zmínka o tom, že v ústavu byla šikana řešena, nicméně informace o případu nebyly oficiálně a veřejně pedagogům předány. Mezi kolegy se dle názoru respondentů také patologické chování nevyskytuje, spíše neprofesionalita v podobě absence kolegiálního přístupu k sobě navzájem i vůči žákům.

Co přejete Jedličkovu ústavu do dalších let?

Většina pedagogů přeje JÚŠ studenty, kteří chtějí být aktivní, nikoliv odlození, dále aby byl ústav vnímán jako zařízení pro tělesně postižené, nikoliv pro mentálně postižené, jak tomu dnes často je. Spíše pocitovým přáním je důstojné dodržování dlouholeté tradice zařízení a také přání mnoha spokojených žáků. Dalším přáním je snaha o zajištění dostatku finančních prostředků na provoz, kvalitní zaměstnanci a také schopný management, který vyřeší některé dlouholeté „bolesti“ a nastolí pořádek, jasná pravidla a eliminuje chaos a častou improvizaci.

Na stanovené výzkumné otázky byly nalezeny tyto odpovědi:

V1: Vyskytuje se v JÚŠ mezi žáky šikana či jiné patologické chování?

Odpověď na tuto otázku poskytly otázky, které se dotazovaly na atmosféru ústavu a dále explicitně na výskyt patologického chování například šikany. Žádný z oslovených respondentů se osobně se šikanou či sociálně-patologickými jevy nesetkal, to ale ještě neznamená, že se zde nevyskytuje. Jedenkrát se objevila zmínka (pedagogický pracovník), že byla v ústavu šikana mezi žáky řešena, nicméně, pedagogové nebyli oficiálně o situaci ani o průběhu řešení informováni. Z jiných zdrojů (osoby, které nebyly respondenty, ale jsou/byli žáky či pedagogickými pracovníky, autorka textu je pracovnící JÚŠ, proto sama disponuje souvisejícími konkrétními

zkušenostmi a informacemi), bylo zjištěno, že samozřejmě i děti s postižením se vůči sobě dokáží chovat špatně stejně jako zdravé děti. Některé formy problémového chování byly v JÚŠ řešeny, nicméně z ne vždy úplně pochopitelných důvodů byly tyto excesy obvykle zachovávány spíše „v utajení“.

V2: Cítí se žáci JÚŠ ve školách v bezpečí, vnímají toto prostředí jako láskyplné, založené na existenci respektu a důvěry?

Na tuto otázku existuje zcela jednoznačná odpověď, ano žáci a klienti vnímají prostředí JÚŠ jako bezpečné a láskyplné. Obdobný názor s nimi sdílí i oslovení pedagogičtí pracovníci.

V3: Jak zpětně hodnotí bývalí studenti či klienti JÚŠ atmosféru tohoto zařízení?

Názor současných žáků i absolventů je v podstatě shodný, atmosféra převážně radostná, klidná a pohodová.

V4: Vnímají pracovníci JÚŠ svoji práci jako smysluplnou?

Ano, ale také vnímají organizační obtíže, fakt, že často nejsou dostatečně ohodnoceni. Mimo to vnímají spoustu nedostatků a překážek, které musí prakticky dnes a denně překonávat.

V5: Jaké největší překážky při své práci vnímají pedagogičtí pracovníci?

Pedagogové vnímají jednak nedostatečné ocenění své práce, dále nedostatek moderního vybavení, moderních pomůcek (především jejich dostatek) a také aplikace způsobů a metod vzdělávání, které jsou vhodné pro děti s těžkým postižením. Někteří se vyjádřili v tom smyslu, že také chybí někteří odborní pracovníci. Za výrazný problém považují pedagogové také skutečnost, že jsou ve třídách „namícháni“ žáci s často velmi odlišným stupněm postižení i individuálními vzdělávacími potřebami (kombinované vady, autismus).

V6: Jaký největší přínos pro svůj současný či budoucí život spatřují současní klienti i absolventi v existenci Jedličkova ústavu a škol?

Zde je odpověď jasná, nejvíce si cení vedení k soběstačnosti a samostatnému životu. Osvojení si způsobů a technik, jak lze jejich postižení účinně kompenzovat.

V7: Nakoľik jsou klienti či byli absolventi spokojeni s nabízenými terapeutickými a léčebnými postupy, zda se domnívají, že uvedené postupy pomohly zlepšit jejich zdravotní stav.

Vyjma několik výjimek (asi 2 respondenti z 10) považují za obrovskou výhodu JÚŠ skutečnost, že je zde zajištěna nabídka skutečně komplexních služeb, zcela nesrovnatelná s nabídkou jiných pražských i českých zařízení podobného charakteru.

Při celkovém shrnutí tedy nebylo v činnosti a atmosféře JÚŠ nalezeno více nedostatků, než lze nalézt u srovnatelných zařízení. Doporučení pro budoucnost je jednoduché, zajištění lepší organizace práce, vymezení přesných pravidel a postupů pro činnost zařízení, jeho jednotlivých složek i pracovníků. Jedná se tedy o úkoly, které směřují především k managementu zařízení. Také by měla existovat jasná strategie pro další směřování zařízení, stejně jak je tomu u podnikatelských subjektů. V rámci této strategie by měla být nedefinována cílová skupina klientů JÚŠ a té přizpůsobeny poskytované služby. Pedagogičtí pracovníci silně kritizují nehomogenost klientů zařízení i skutečnost, že jsou přijímáni klienti i s velmi závažným postižením, péče o ně pak odvádí personál od péče o „standardní“ klienty JÚŠ, tedy děti a mládež s tělesným postižením. Přitom právě péče o děti a mládež s tělesným postižením je pro JÚŠ tradiční a zařízení se na ni dlouhodobě specializovalo.

7 Závěr

Práce se věnovala stručnému nástinu historického vývoje lidské společnosti a jejímu přístupu k lidem s tělesným postižením, přičemž důraz byl kladen na novodobou historii v podmínkách České republiky a osobnost a přínos Rudolfa Jedličky. Jedlička byl propagátorem moderního přístupu k lidem s postižením, který byl založen na jejich soběstačnosti (schopnost samostatné obživy a sebeobsluhy zajištěné díky vzdělávání a rehabilitaci dětí a mládeže). Výsledkem jeho přesvědčení a aplikace daného přístupu do praxe bylo založení Jedličkova ústavu v roce 1913. Jedličkův ústav se tehdy stal moderní, funkční a stabilní organizací, která měla logické uspořádání a poskytovala prostor a bezpečí pro individuální rozvoj jednotlivých dětí (s ohledem na jejich možnosti i potřeby). Pozornost nebyla věnována pouze historii, ale také současnosti Jedličkova ústavu a škol a jeho úloze v péči o děti a mládež převážně s tělesným postižením.

Práce tvoří dvě části, teoretická a praktická (výzkumná). V teoretické části byly objasněny především okolnosti vzniku a historie Jedličkova ústavu včetně vymezení přínosu významných osobností, jejichž jména jsou s historií Jedličkova ústavu neodmyslitelně spojena, především Jedličky, Bakuleho a Bartoše. Dále pak současnost Jedličkova ústavu a škol (struktura, nabízené služby, odborníci, kteří služby poskytují). V praktické (výzkumné části) je uveden popis výzkumného šetření, jehož cílem bylo zjistit především, jaká atmosféra aktuálně v ústavu panuje, v podstatě mimoděk z odpovědí respondentů výzkumného šetření také vyplynulo, na jaké úrovni je organizační zajištění činnosti ústavu. Při výzkumném šetření byla využita metoda dotazování (řízené rozhovory). Rozhovory byly vedeny jednak s absolventy ústavu, dále se současnými klienty (žáky) Jedličkova ústavu a také s vybranou skupinou zaměstnanců, pro možnost srovnání názorů byli dotazováni pedagogičtí pracovníci. Získané informace byly následně vyhodnoceny.

Cílem práce bylo vymezení role Jedličkova ústavu v historickém vývoji péče o děti a mládež s tělesným postižením a dále zjištění jak je současný Jedličkův ústav a školy (jeho činnost i atmosféra) vnímán jeho klienty, učiteli i absolventy, uvedený cíl lze považovat za splněný.

8 Seznam použité literatury

FAUCHER, François. *František Bakule: enfant terrible české pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, 118 s. ISBN 80-7178-305-6.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.

HRUBÝ Petr. *Rukověť pracovníka v přímé péči o žáky a klienty JÚŠ*. 5. vyd., Praha, JUŠ, 2013.

JEDLIČKA, Rudolf. *Pojem péče o mrzáky*. In: Hamza František. *Úvahy o sociální péči zdravotní*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo veřejného zdraví a tělesné výchovy, 1921.

Jedličkův ústav a školy [online]. *Koncepce činnosti Jedličkova ústavu a škol*. Praha: JUŠ, poslední aktualizace 04. 04. 2013, [cit. 2016-02-06]. Dostupné na WWW: <http://www.jus.cz/koncepce-cinnosti-JUS?p=1>

Jedličkův ústav Liberec [online]. *O nás, historie*. Liberec: Jedličkův ústav Liberec, 2016 [cit. 2016-02-04]. Dostupné na WWW: <http://www.ju-lbc.cz/cs/o-nas/historie/>

KLÍMA, Jiří, Václav. *Péče o zmrzačené v Československu*. (příspěvek z konference, Ženeva, 1929). Praha: Svaz československého spolku pro péči o zmrzačené, 1930.

KOLÁŘ Petr. *Augustin Bartoš a jeho učitelské počátky*. Praha, PdF UK, 2009 In: časopis Speciální pedagogika ročník 19/č. 1, s. 45-54, ISSN 1211-2720.

KOLÁŘ Petr. *Osobnost Augustina Bartoše*. Jedlové noviny, časopis vydaný mimořádně při příležitosti 100. výročí založení Jedličkova ústavu. Praha, Jedličkův ústav, 16. 12. 2013, ročník 1, číslo 2, s. 1 a 4.

RENOTIÉROVÁ, Marie. *Některé významné osobnosti oboru somatopedie v českých zemích: přátelé jedinců s tělesným postižením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, 132 s. ISBN 978-80-244-1861-2.

TITZL, Boris. *Počátky péče o tělesně postižené děti a mládež u nás a Jedličkův ústav*. In: Péče o tělesně postižené dítě (sborník k 70. výročí založení Jedličkova ústavu). 1. vyd. Praha: Ústav pro kulturně výchovnou činnost, 1985, s. 13-34.

TITZL, Boris. *Postižený člověk a společnost v proměnách času*. In: Hledání učitele. 1. vyd. Praha: UK - Pedagogická fakulta Praha, 1996. s. 212-228. ISBN 80-96039-09-9.

Týden.cz [online]. ČTK: *Jedličkův ústav slaví 100 let, dle některých je to skleník*. Praha: Empresa media, a.s., časopis Týden, 30. 03. 2013, [cit. 2016-02-04]. Dostupné na WWW: http://www.tyden.cz/rubriky/zdravi/jedlickuv-ustav-slavi-100-let-dle-nekterych-je-to-sklenik_265681.html

Ústav pro péči o dítě a matku [online]. *Rudolf Jedlička, životopis*. Praha, ÚPMD, 2007 [cit. 2016-01-17]. Dostupné na WWW: <https://www.upmd.cz/rudolf-jedlicka/>

9 Seznam obrázků

Obrázek 1: Dobová fotografie automobilu, ve kterém byly realizovány vyjížďky dětí JÚ	20
Obrázek 2: Schéma týmu, který pracuje v JÚŠ se žáky	30

10 Přílohy

Příloha 1: rozhovory s klienty (žáky)

Ž1

1. Jak dlouho chodíte do Jedličkova ústavu?
„Do Jedle chodím půl roku.“
2. Je pro Vás cestování do školy snadné, nebo máte komplikovanou cestu?
„Mám komplikovanou cestu, protože nejsem z Prahy a každý den dojíždím.“
3. Jste na internátě?
„Ne, nejsem.“
4. Chodíte na rehabilitaci?
„Ano.“
5. Na kterou?
„Fyzio a ergo.“
6. Pomáhá Vám?
„Ano.“
7. Kterou máte nejraději?
„Nejradši mám fyzio.“
8. Jak podle Vás pracují v JÚŠ, vyhledala jste někdy jejich pomoc?
 - Speciální pedagog: *„Ještě jsem u něj nebyla.“*
 - Psycholog: *„Byla jsem u něj v rámci seznamovacího týdne.“*
 - Logopedka: *„Byla jsem u ní v rámci seznamovacího týdne.“*
 - Ergoterapeutka: *„Myslím si, že ergo funguje velice dobře.“*
 - Fyzioterapeutka: *„Fyzio já osobně mám nejradši.“*

9. Je pro Vás vzdělávání v JÚŠ dostačující?
„Ano, je.“
10. Navštěvujete zájmové kroužky?
„Ne.“
11. Kterých úspěchů si nejvíce vážíte?
„Zvládnutí přijímaček a seznámení s mým současným přítelem.“
12. Jaká je podle Vás v JÚŠ atmosféra?
„Výborná, protože tam nikdo nikoho nelituje.“
13. Setkala jste se v zařízení někdy s patologickým chováním, například šikanou?
„Ne, nikdy“
14. Chcete pokračovat ve studiu?
„Určitě ano.“
15. Jak si představujete svoji budoucnost. Máte nějaké vysněné plány?
„Chtěla bych mít samostatné bydlení, bez rodičů a vdát se a mít děti.“

Ž2

1. Jak dlouho chodíte do Jedličkova ústavu?

„Rok a půl.“

2. Je pro Vás cestování do školy snadné, nebo máte komplikovanou cestu?

„Je to snadné.“

3. Jste na internátě? Líbí se Vám tam?

„Ano. Jsem na Tapkách. Jsem docela spokojený, jen bych chtěl jiného vedoucího skupiny.“

4. Chodíte na rehabilitaci?

„Ano.“

5. Na kterou?

„Ergo a fyzio.“

6. Pomáhá Vám?

„Ano, v uvolnění.“

7. Kterou máte nejraději?

„Je mi to jedno, mám obě stejně rád, k oběma mám stejný vztah.“

8. Jak podle Vás pracují v JÚŠ, vyhledal jste někdy jejich pomoc?

- Speciální pedagog: *„Nebyl jsem u speciálního pedagoga.“*
- Psycholog: *„Nebyl jsem.“*
- Logopedka: *„Nebyl jsem.“*
- Ergoterapeutka: *„Snaží se posunout jednotlivce v individuálních dovednostech dál.“*
- Fyzioterapeutka: *„To samé jako ergoterapeutka.“*

9. Je pro Vás vzdělávání v JÚŠ dostačující?

„Učební látky je mnohonásobně méně. Požadavky na vědomosti jsou minimální s ohledem k jiným typům škol.“

10. Navštěvujete zájmové kroužky? Které?

„Ted' jo. Pohybovou laboratoř. To znamená, jak vymáčknout ze své tělesné a duševní schránky maximum, v rámci možností daného jednotlivce.“

11. Kterých úspěchů si nejvíce vážíte?

„Toho, jaký jsem, jaký mám přístup k životu s ohledem na své dětství.“

12. Jaká je podle Vás v JÚŠ atmosféra?

„Když se nic neděje, tak je v pohodě, když se něco pořádá, koná a máme se někam přesouvat, tak je to hrozný zmatek.“

13. Setkal jste se v zařízení někdy s patologickým chováním, například šikanou?

„Ne, se šikanou ne, ale občas se navzájem pohádáme, ostřeji vyměníme názory a tak.“

14. Chcete pokračovat ve studiu?

„Ano.“

15. Jak si představujete svoji budoucnost. Máte nějaké vysněné plány?

„Zuzana Navarová: „Chci žít, tak abych nikomu nepřekážel.“ A nechci život přežít, ale prožít.“

Ž3

1. Jak dlouho chodíte do škol Jedličkova ústavu?
„Čtyři roky.“
2. Je pro Vás cestování do školy snadné, nebo máte komplikovanou cestu?
„Internát mám blízko školy, ale cestu mi komplikují nájezdy na chodníky.“
3. Jste na internátě? Líbí se vám tam?
„Ano, na Tapkách, Je to tam docela dobré, jen někteří vychovatelé by mohli dělat víc.“
4. Chodíte na rehabilitaci?
„Ano.“
5. Na kterou?
„Na fyzio.“
6. Pomáhá Vám?
„Ano.“
7. Jak podle Vás pracují v JÚŠ, vyhledala jste někdy jejich pomoc?
 - Speciální pedagog: „Ne.“
 - Psycholog: „Ano.“
 - Logopedka: „Ne.“
 - Ergoterapeutka: „Ano.“
 - Fyzioterapeutka: „Ano.“„Jsem s jejich prací spokojená.“
8. Je pro Vás vzdělávání v JÚŠ dostačující?
„Ano.“
9. Navštěvujete zájmové kroužky?
„Ano. Sportovní klub.“

10. Kterých úspěchů si nejvíce vážíte?
„Zájmových i školních.“
11. Jaká je podle Vás v JÚŠ atmosféra?
„Dobrá, taková komorní.“
12. Setkala jste se v zařízení někdy s patologickým chováním, například šikanou?
„Ne, nic takového tu není.“
13. Chcete pokračovat ve studiu?
„Ano.“
14. Jak si představujete svoji budoucnost. Máte nějaké vysněné plány?
„Studovat dál, plány vysoké nemám.“

Ž4

1. Jak dlouho chodíte do škol Jedličkova ústavu?
„Do Jedle chodím 8 let.“
2. Je pro Vás cestování do školy snadné, nebo máte komplikovanou cestu?
„Snadné, dopravuji se automobilem.“
3. Jste na internátě? Líbí se Vám tam?
„Ano na Tapkách. Byla jsem i na Topolce, ale Tapky jsou lepší, mám tady víc svobody.“
4. Chodíte na rehabilitaci?
„Ano.“
5. Na kterou?
„Rehabilitace, ergoterapie.“
6. Pomáhá Vám?
„Ano.“
7. Jak podle Vás pracují v JÚŠ, vyhledala jste někdy jejich pomoc?
 - Speciální pedagog: *„Ano.“*
 - Psycholog: *„Ano.“*
 - Logopedka: *„Ano.“*
 - Ergoterapeutka: *„Ano.“*
 - Fyzioterapeutka: *„Ano.“**„Pracují docela dobře, když potřebuji s něčím pomoci, vím, že se můžu na každého z nich obrátit.“*
8. Je pro Vás vzdělávání v JÚŠ dostačující?
„Celkem je.“

9. Navštěvujete zájmové kroužky?

„Ano, věnuji se atletice.“

10. Kterých úspěchů si nejvíce vážíte?

„Úspěšné složení přijímacích zkoušek na sociální činnost a mých sportovních úspěchů v hodu kuželkou.“

11. Jaká je podle Vás v JÚŠ atmosféra?

„Přátelská, ale někdy zmatená.“

12. Setkala jste se v zařízení někdy s patologickým chováním, například šikanou?

„Ne, se šikanou ne, spíše s chaosem a zmatkem.“

13. Chcete pokračovat ve studiu?

„Rozhoduji se, ještě fakt nevím.“

14. Jak si představujete svoji budoucnost. Máte nějaké vysněné plány?

„Bydlet v Praze, dělat práci, která by byla rovněž i mým koníčkem. A co bude dál, to se uvidí.“

Ž5

1. Jak dlouho chodíte do škol Jedličkova ústavu?
„Jsem tu už šestý rok.“
2. Je pro Vás cestování do školy snadné, nebo máte komplikovanou cestu?
„Není, vozí mě výchova.“
3. Jste na internátě? Líbí se Vám tam?
„Ano, na Topolce. Mám to tam ráda, ale chtěla bych, aby se chodilo víc do kina, mám ráda filmy.“
4. Chodíte na rehabilitaci?
„Ano.“
5. Na kterou?
„Na logopedii, ergoterapii, fyzioterapii a vodoléčbu.“
6. Pomáhá Vám?
„Celkem ano.“
7. Jak podle Vás pracují v JÚŠ, vyhledala jste někdy jejich pomoc?
 - Speciální pedagog: *„Nikdy jsem tam nebyla, takže nevím.“*
 - Psycholog: *„S paní psycholožkou někdy mluvím, povídá se mi s n moc hezky.“*
 - Logopedka: *„Chodím k ní jednou za týden a je to dobrý.“*
 - Ergoterapeutka: *„Pracuje dobře, někdy vaříme a to mě moc baví.“*
 - Fyzioterapeutka: *„To moc ráda nemám.“*
8. Je pro Vás vzdělávání v JÚŠ dostačující?
„Já si myslím, že je.“
9. Navštěvujete zájmové kroužky?
„Ano, vaření.“

10. Kterých úspěchů si nejvíce vážíte?

„Že se učím samostatnosti a jde mi to.“

11. Jaká je podle Vás v JÚŠ atmosféra?

„Je to tady pěkné, chodím sem ráda. Mám moc hodnou paní učitelku a asistentka ve třídě je také moc hodná, škoda, že je tu jen tři dny a ne celý týden.“

12. Setkala jste se v zařízení někdy s patologickým chováním, například šikanou?

„Ne, šikana tu není, někdy lhaní.“

13. Chcete pokračovat ve studiu?

„Už jsem vystudovala Praktickou Dovednostní a teď studuju Praktickou Znalostní. Tenhle rok mám závěrečné zkoušky. Pak bych chtěl zkusit Obchodní školu, tady v Jedli.“

14. Jak si představujete svoji budoucnost? Máte nějaké vysněné plány?

„Chci najít dobrou práci, taky kluka a vdát se.“

Příloha 2: rozhovory se zaměstnanci (pedagogy)

Z1:

1. Od jakého roku zde pracujete?

„Nastoupil jsem 1. 12. roku 2000 jako civilní služba a působím vlastně bez přerušení. Nepočítám krátké pobývání na úřadu práce o letních prázdninách v době, kdy jsem ještě neměl smlouvu na dobu neurčitou.“

2. Co se od Vašeho nástupu změnilo?

„Změnilo se hodně. Postavil se bazén, dostavila se Topolka, koupil se nový autobus, změnili se vedoucí snad ve všech úsecích. Ředitel JÚ jako celku, ředitel školy, zástupce, vrchní sestra, vrchní lékařka, vedoucí výchov, vedoucí bazénu. Přišlo a odešlo mnoho kolegů učitelů, asistentů a vychovatelů. Změnilo se také mé působení. Od civilní služby přes asistenta učitele, asistenta pedagoga, hybrida. To znamená, že jsem měl část úvazku jako učitel, část jako asistent. Až do pozice učitele na obchodní škole na plný úvazek.“

3. Co byste rád změnil?

„Rád bych změnil vnímání některých učitelů k asistentům, kteří jsou stále, u některých, nedocenenými členy pedagogického týmu. Také učební styly některých kolegů by se mohly více přizpůsobit aktuálním potřebám žáků, ale to si musí každý uvědomit sám.“

4. Jaké jsou, pro klienty, výhody a nevýhody?

„Výhody? Dobrá dostupnost v centru Prahy, bezbariérovost, hodně služeb pohromadě. Vzdělávání, rehabilitace, sociální poradenství, psycholog, ergoterapie. Nevýhody jsou pohyb pouze mezi podobně postiženými spolužáky. Chybí kontakt s nepostíženou populací.“

5. Jaká je zde atmosféra?

„Atmosféra je většinou přátelská, kolektivy se často promíchávají. Hlavně obchodní škola a sociální činnost. Žáci středních škol moc nepřijdou do styku s žáky škol

základních, většina učitelů se snaží vytvořit pro žáky stimulační prostředí, aby měli motivaci ke vzdělávání se.“

6. Setkal jste se v zařízení někdy s patologickým chováním, například šikanou mezi žáky či ze strany kolegů?

„Ne, osobně a přímo nikoliv, občas spíše s těžko splnitelnými požadavky ze strany nadřízených. Nevhodné vzájemné chování žáků, bylo řešeno, ale oficiálně nás nikdo neinformoval.“

7. Co přejete Jedličkovu ústavu do dalších let?

„Přál bych Jedli hlavně studenty, kteří sem přijdou studovat, budou chtít studovat a ne aby zde byli odloženi. A také bych si přál, aby v očích veřejnosti byl ústav vnímán jako zařízení pro vozíčkáře, nikoli pro mentálně postižené, s čímž se bohužel stále setkáváme, nebo dokonce jako odkládací místo pro nepohodlné děti. Přál bych si, aby se stal prestižní vzdělávací institucí, kam se bude stát fronta na přijetí, a klienti si budou považovat za čest, že zde mohou studovat.“

Z2:

1 Od jakého roku zde pracujete?

„Od 2003.“

2. Co se od Vašeho nástupu změnilo?

„Většina učitelského sboru. Znatelně se změnilo i složení studentů. Přibylo těch se závažnějšími handicapy, prakticky zmizeli téměř zdraví studenti středních škol. Zmizelo gymnázium, naopak vznikl učební obor keramické práce a rozšířil se počet tříd střední praktické školy.“

3. Co byste rád změnil?

„Rád bych zastavil odliv schopných a nadaných studentů, otevřel se i studentům s minimálním nebo žádným handicapem. Rád bych také viděl koncepčnější řízení školy. Někdy není zcela jasné, kterým směrem se chceme ubírat.“

4. Jaké jsou, pro klienty, výhody a nevýhody?

„Hlavní výhody spatřuji v individuálním přístupu a vlídném prostředí i pro ty, kteří by se obtížně vzdělávali v integraci na běžné škole. Mají zde kamarády a aktivity, které by v běžném prostředí dost pravděpodobně neměli. Díky zajištěným službám se také mohou více osamostatnit od rodiny a zažít si více nezávislosti na svých blízkých.“

Výše jmenované klady však mohou být zároveň z určitého úhlu pohledu nevýhodou. Výuka se pochopitelně přizpůsobuje tempu nejpomalejších jedinců, ti nejschopnější zde snadno z pohodlní, drtivá většina zaměstnanců je velmi vstřícná a studenti si snadno zvyknou na to, že jim každý rád pomůže, bere na ně ohledy. Zkrátka jsou v chráněném prostředí, kde je vše snazší. Ti, kdo by mohli, nenavážou tolik kontaktů mimo komunitu lidí s postižením.“

5. Jaká je zde atmosféra?

„Atmosféra je velmi vlídná a přátelská. Zároveň optimistická a veselá, což by neznalé lidi asi překvapilo, protože by si mohli myslet, že v domě plném postižených dětí bude vládnout smutek. Opak je pravdou. Pracují zde většinou citliví a vnímaví lidé. Nežrídka jde o lidi do určité míry a v jistém ohledu alternativní.“

6. Setkal jste se v zařízení někdy s patologickým chováním, například šikanou mezi žáky či ze strany kolegů?

„Ne, nikdo mě nikdy nešikanoval, žáci a klienti se chovají stejně jako jejich zdraví vrstevníci, proto mají někdy na některé věci různý názor a vzájemně se o tom svém „správném“ snaží přesvědčit různými způsoby, nicméně, nemyslím, že se v Jedli vyskytuje klasická šikana.“

7. Co přejete JÚŠ do dalších let?

„Jedličkovu ústavu a školám bych přál hodně spokojených žáků i zaměstnanců. Aby se dařilo držet vysokou úroveň poskytovaných služeb, případně je i rozšiřovat o další. S tím souvisí i zajištěné zdroje financování. A v neposlední řadě Jedli přeju, aby ji většinová společnost přestala vnímat jako blázinec, ale jako speciální školu pro děti s tělesným nebo kombinovaným postižením.“

Z3:

1. Od jakého roku zde pracujete?

„1. období 1987 až 1994 a 2. období 2009 do dnes.“

2. Co se od Vašeho nástupu změnilo?

„Od roku 1987 je úplně jiná koncepce, společnost, perspektivy, můj pohled na svět, ba i trochu jiné děti a spousta věcí. Seznam by naplnil knihu. I od roku 2009 došlo k mnoha zásadním změnám. Omladil se tým, transformuje se poslání i cíle, některé profese v zařízení mají větší prostor a význam, i když řešíme složitější situace z hlediska postižení, mnohé věci se zvládají, došlo ke změně v řízení instituce. Klady jsou stabilita, důstojnost, malinko i některé platy, trochu i vybavení, kvalitnější tým, kompenzační pomůcky. Zápory vnímám jako vyloučení obrácené integrace, růst byrokracie, komplikovanější zástupnost, některé nedořešené věci.“

3. Co byste rád změnil?

„Více speciálních programů pro jednotlivé děti, ještě kvalitnější pomůcky, které opravdu dokáží kompenzovat některé poruchy. Otevření budoucnosti pro naše klienty, rozvoj jazykového kódu jako cestu k vzájemnému pochopení. Lepší podmínky i pro zaměstnance, více volby pro děti, modernější metody vzdělávání a důstojnější platy.“

4. Jaké jsou pro klienty, výhody a nevýhody?

„Pracují zde dobří lidé. Komplexní služby v jednom zařízení, dostupné vzdělání, moderní zázemí, bazén, autopark, Buková, duchovní centrum v Praze, kultura a sport a tisíce věcí daných dobrými vztahy. Nevýhodou je, že se zařízení v důsledku zákonů malinko uzavírá, plíživě tu hrozí hospitalismus, některé věci se řeší v pojetí hašení požárů.“

5. Jaká je zde atmosféra?

„Podnětná, mnoha tváří, zajímavá, kreativní, prosociální.“

6. Setkal jste se v zařízení někdy s patologickým chováním, například šikanou mezi žáky či ze strany kolegů?

„Osobně ne, ani jsem nemusel řešit, ale vím, že se v minulosti nějaký případ vyskytl, tehdejší vedení ho ale zametlo pod koberec.“

7. Co přejete JÚŠ do dalších let?

„Důstojné držení tradice a v některých bodech i nové podněty.“

Z4:

1. Od jakého roku zde pracujete?

„2010“

2. Co se od Vašeho nástupu změnilo?

„U mojí osoby to, že jsem vystudoval dvě vysoké školy. Postupně se mi zvyšovala výše pracovního úvazku. Z pozice asistenta pedagoga jsem se tento rok přesunul i do pozice učitele. Z Jedle odcházeli schopní lidé a zase část schopných přišla pracovat. Pro asistenty pedagoga vznikla supervize, která nám pomohla formulovat svoje problémy a poskytovala nám útočiště. Díky ní má určitě větší pocit sounáležitosti a můžeme si pomáhat. Změnil se nám ředitel Jedličkova ústavu a škol, který konečně začíná dělat ve věcech pořádek a je schopný fungovat jako mediátor pro hledání řešení problémů. Stále, jako asistenti bojuje za to, aby nás brali jako rovnocenné s učiteli. V poslední době přijímáme žáky, kteří jsou na tom velice špatně jak po fyzické, tak po psychické stránce.“

3. Co byste rád změnil?

„V Jedli moc dobře nefunguje spolupráce školy, internátu, lékaře, fyzioterapie. Každý pracuje po své ose a péče není komplexní, vznikají zmatky a chyby v komunikaci, působí to dost neprofesionálně. Tedy zlepšit hlavně spolupráci mezi jednotlivými úseky. Pracuje tu spousta lidí, kteří se schovávají za práci druhých. Pracovní lidé odcházejí, protože se cítí využití až pracovní zneužití. Tedy zaměstnávat jenom pracovité lidi a spravedlivě kontrolovat jejich práci. Jedle by si měla vyrábět svoje speciální pomůcky ukazovátka, čtecí okénka, počítací hranoly. Jedle to, ale nedělá. Chybí tu speciální pomůcky, mluvím o školské části Jedle, měl by se zřídit kabinet speciálních pomůcek s online katalogem pomůcek v majetku školy a pravidelně pomůcky doplňovat. Více asistentů pedagoga do některých tříd, některé třídy jsou opravdu náročné a jeden asistent všechnu práci zvládnout nemůže. Když asistent zajišťuje i služby, které jsou spíše určené zdravotní sestře, měl by být za svou práci finančně ohodnocen. S tím spojené finanční ohodnocení asistentů, kteří pracují za rámec pracovních povinností. V každé třídě by měl být minimálně jeden asistent pedagoga, veřejnosti se prezentuje, že v každé třídě je, ale to není pravda. Přijímáme žáky s velice závažným stavem,

ale jako personál se neměníme. Jedle musí buď přijímat další specialisty například na autismus, zrakové vady a další, nebo se současný personál musí dozdělovat i v dalších oblastech. Doplnit personál pro žáky, kteří se odklánějí od tělesného postižení a vyžadují jiný druh péče. Více hodin zdravotní tělesné výchovy a pohybových činností pro žáky, zvýšení počtu asistentů na těchto hodinách. Jedle si nedělá reflexi, proč zaměstnanci z ní odcházejí, je potřeba, aby fungovala zpětná vazba od vedení směrem k zaměstnancům za odvedenou práci. Zlepšení kvality školní jídelny. Zlepšení kvality úklidu tříd úklidovou službou.“

4. Jaké jsou, pro klienty, výhody a nevýhody?

„Výhody? Všechno mají na jednom místě, myslím tím školu, jídelnu, bazén, internát, terapie. Využití volného času také v místě, jako je sportovní klub, The Tap Tap, Tranzitní program. Kolektiv lidí ve třídě. Mohou se osamostatnit, když chtějí. Nevýhody? Odloučení od rodiny během pracovních dnů. Kolektiv lidí ve třídě, kteří mají také nějaké postižení. Nejvíce se pracuje s žáky se závažným postižením, ty s menším postižením nejsou rozvíjeni tak, jak by bylo potřeba.“

5. Jaká je zde atmosféra?

„Část žáků hlavně na středních školách si uvědomuje, že je školství jako takové podfinancované. Často se ptají, jak za takové peníze můžeme pracovat. Reflektují, že v Jedli jsou časté organizační zmatky, které působí dost neprofesionálně. Atmosféru v Jedli hodnotím jako velice vlažnou, rozhodně netáhneme za jeden provaz, spíše ho řežeme na kousky.“

6. Setkal jste se v zařízení někdy s patologickým chováním, například šikanou mezi žáky či ze strany kolegů?

„Mezi kolegy se projevuje spíše nekolegialita, než vzájemná šikana, vedení příliš neřídí, natož aby vyvíjelo nepřiměřený psychický nátlak (ten vzniká někdy jaksí sám o sobě v důsledku absence srozumitelných a dodržovaných pravidel). Žáci, se kterými pracuji, se vzájemně akceptují.“

7. Co přejete JÚŠ do dalších let?

„Chci, aby náš ředitel Petr Hrubý ve všem udělal pořádek. Obměnu personálu, dostatek finančních a personálních prostředků a klid na práci.“

Z5:

1. Od jakého roku zde pracujete?

„Od září 1975.“

2. Co se od Vašeho nástupu změnilo?

„Všechno. Ředitel Jedle byl primář, doktor, denně byly vizity. Mě se týkaly denní návštěvy vedoucích, včetně primáře v mateřské škole. Spolupráce mezi úseky nebyla téměř žádná. Společnost nebyla zvyklá vidět postižené. Na vycházkách se za námi lidé otáčeli, babičky lamentovaly, chudinky malé, co se jim to stalo. Byly snahy přestěhovat Jedli na okraj Prahy, abychom nebyli vidět. Nicméně jsme nesměli opomenout VŘSR, Vítězný únor a další ve výuce předškoláků. Ve škole řediteloval Jiří Kočí, na něj vzpomínám moc ráda, totalita ho moc nepoznamenala. V té době se nepřijímali žáci s mentálním postižením. Bylo mnohem méně těžkých případů, méně vozíčkářů. Jedle měla celoroční provoz, některé děti neměly rodiče, nebo se o ně rodiče nezajímali. Často jsme měli děti přímo z kojeneckého ústavu, takže při stimulaci kvetly pod rukama. Úžasná zpětná vazba. Vybavení bylo skromné. Rehabilitace fungovala dobře. Byla i psychologka, logopedka a sociálka. Vždy byl lékař na plný úvazek, někdy i dva. Docházeli sem specialisté, neuroložka, rehabilitační lékař, jednu dobu i zubař. Po revoluci se začala rozvíjet Asistence a ergo. Byla zrušena školka, to bylo odůvodněno tím, že je málo dětí, což nebyla úplně pravda. A také tím, že mají být malé děti doma, nebo že vznikají alternativy. Nabídli mi novou Praktickou školu. Učila jsem se za pochodu. Osnovy jsme si psali sami a sami je podle potřeby měnili. Bylo to dost zajímavé a tvůrčí. Pak vznikla tříletá Praktická škola se zaměřením. Tak jsem si zopakovala zahradničení a botaniku. Žáci byli poměrně inteligentní. Se dneškem se to nedá srovnat. Mám i schované otázky k závěrečkám, byly dost obtížné. Ale jen málokdo z nich se mohl uplatnit v oboru, nestačili fyzicky.

3. Co byste ráda změnila?

„Já osobně bych zvažovala příjem autistických žáků. Náš režim těmto dětem nevyhovuje, příliš se tu improvizuje a změny jim vadí. Nejsme schopni vytvořit pro nejtěžší děti podmínky. Některé by měly mít osobní asistenty a také zástup, za jejich asistenta. Protože většinou je třídní asistent zcela zaměstnán jedincem. Dále bych si

přála lékaře na plný úvazek nebo alespoň na pondělí, čtvrtek a pátek. Když v pondělí přijímáme nemocné děti, budou se s lékařem snadněji vracet domů.“

4. Jaké jsou, pro klienty, výhody a nevýhody?

„Obrovskou výhodou je největší komplexnost péče, jakou jsem kdy viděla. Ocenit je nutno i Tranzitní program, který dětem pomáhá s budoucností. Nicméně, jsme také skleník. Přes všechny naše snahy si myslím, že většina má problémy při střetu s realitou.“

5. Jaká je zde atmosféra?

„S atmosférou jsem spokojená, ne že by nebylo co vylepšit, ale cítím se tu nejlépe za celých těch 40 let.“

6. Setkala jste se v zařízení někdy s patologickým chováním, například šikanou mezi žáky či ze strany kolegů?

„Žáci jsou živější, dravější, ale rozhodně jsem nezaznamenala jakékoliv náznaky šikany, mezi kolegy už vůbec ne, občas se objeví nějaký drb, ale to je asi běžné všude.“

7. Co přejete JÚŠ do dalších let?

„Ve svém věku mám ráda řád a pořádek, takže bych přála lepší management. Například aby nedocházelo k improvizacím při péči o naše nejtěžší klienty, aby péče o ně byla stoprocentně zajištěna, pokud už jsme je přijali. Většina lidí tu dělá maximum. Materiálně jsme zajištěni také dobře. Takže si přeji více pohody a klidu při práci. Někdy jsme štvanci.“

Příloha 3: rozhovory s absolventy

A1:

1. V jakých letech jste navštěvoval JÚŠ?

„Dohromady jsem chodil do Jedle 6 let. V roce 1998 až 2000 jsem si dodělal základku a pak 2004 až 2008 gympl.“

2. Bylo pro Vás cestování do školy snadné, nebo jste měl komplikovanou cestu?

„Neměl, pocházím z Prahy. Jezdil jsem denně sám.“

3. Byl jste na internátě?

„Ne.“

4. Chodil jste na některou z rehabilitací?

„Ano, na fyzio.“

5. Pomohla Vám?

„Pomohla. Cvičil jsem i doma. Babička byla pediatr, takže se mnou od mala cvičila Vojtovku a díky ní chodím.“

6. Jak podle Vás pracovali, vyhledal jste někdy jejich pomoc?

- Speciální pedagog: *„Nevím, toho jsem nepotřeboval.“*
- Psycholog: *„V Jedli jsem nechodil, jsem z lékařské rodiny.“*
- Logopedka: *„Hodně zadržávám, takže jsem pracoval s logopedkou. Celkem to šlo.“*
- Ergoterapeutka: *„Tu jsem také nepotřeboval, takže jsem za ní nechodil.“*
- Fyzioterapeutka: *„Cvičil jsem tu Vojtovku.“*

7. Mohl jste navázat při dalším vzdělávání na vědomosti z JÚŠ?

„Po maturitě jsem se věnoval japonštině a odjel tam studovat jazyk, takže mi tady v tom Jedle vůbec nepomohla.“

8. Navštěvoval jste zájmové kroužky?

„Nenavštěvoval, měl jsem úplně jiné zájmy.“

9. Kterých úspěchů si nejvíce vážíte?

„Že se učím Japonsky. Chtěl bych si z ní udělat státnice, abych mohl vést kroužky japonštiny v jazykových školách“

10. Jaká byla ve škole atmosféra?

„Do Jedle jsem chodil docela rád. Atmosféra? Ta byla pohodová.“

11. Setkal jste se v zařízení někdy s patologickým chováním, například šikanou?

„Ne, osobně nikdy, ani jsem neslyšel, že by tu nějaká šikana byla.“

12. Jak si představujete svoji budoucnost. Máte nějaké vysněné plány?

„Chtěl bych pracovat a angažovat se v Japonsku.“

A2:

1. V jakých letech jste navštěvoval JÚŠ?

„Asi od roku 2001, do 2010.“

2. Bylo pro Vás cestování do školy snadné, nebo jste měl komplikovanou cestu?

„No, neměl jsem komplikovanou cestu, ale mám mnoho různých zážitků a cestovatelských příběhů.“

3. Byl jste na internátě?

„Ano, na všech. Dalo se to na nich celkem v klidu přežít.“

4. Chodil jste na některou z rehabilitací?

„Ano, na fyziio a ergo.“

5. Pomohla Vám?

„Určitě.“

6. Jak podle Vás pracovali, vyhledal jste někdy jejich pomoc?

• Speciální pedagog: *„Tam jsem nebyl.“*

• Psycholog: *„Tady taky ne.“*

• Logopedka: *„Tady taky ne.“*

• Ergoterapeutka: *„Na ergo jsem chodil celou dobu, co jsem byl v Jedli. Naučil jsem se tak dost věcí, takže mi hodně pomohla.“*

• Fyzioterapeutka: *„Cvičil jsem jednou týdně a bylo to dobrý.“*

7. Mohl jste navázat při dalším vzdělávání na vědomosti z JÚŠ?

„Ano, pořád jsem s JÚŠ tvrdě spolupracoval.“

8. Navštěvoval jste zájmové kroužky?

„Bocciu. Skončil jsem aktivní hru a stal se rozhodčím integrované Boccii v Č. Budějovicích.“

9. Pokračujete v nich i nadále?

„Ne.“

10. Kterých úspěchů si nejvíce vážíte?

„Díky samostatnosti v JÚŠ jsem se nebál začít bydlet ve vlastním bytě sám. Za mými úspěchy ale stojí moje mamka. Bojuji se svým postižením i sám se sebou. Chci být soběstačný a samostatný, pořád se učím.“

11. Jaká byla ve škole atmosféra?

„Bylo to tam fajn. I teď se scházím s bývalými spolužáky a s třídním.“

12. Setkal jste se v zařízení někdy s patologickým chováním, například šikanou?

„Ani ne, někdy byli učitelé tvrdí, ale bylo to dobře, se spolužáky jsem měl normální vztahy“

13. Jak si představujete svoji budoucnost. Máte nějaké vysněné plány?

„Mít práci a v ní pomáhat lidem. Je to ale těžké.“

A3:

1. V jakých letech jste navštěvoval JÚŠ?
„Myslím, že 2001 až 2007“
2. Bylo pro Vás cestování do školy snadné, nebo jste měl komplikovanou cestu?
„Ne rodiče mě vozili autem. A když byla možnost zůstat do soboty, tak jsem jezdil autobusem z Florence.“
3. Byl jste na internátě?
„Ano na Topolce, Tapkách a Staráku. Nejlepší internát byl asi na Tapkách.“
4. Chodil jste na některou z rehabilitací?
„Ano. Ze začátku na fyzio, než jsem zjistil, že mi je úplně k ničemu a zameškával bych studium, tak jsem přestal chodit.“
5. Pomohla Vám?
„Ne“
6. Jak podle Vás pracovali, vyhledal jste někdy jejich pomoc?
 - Speciální pedagog: *„Nevyhledal, aspoň si nepamatuji.“*
 - Psycholog: *„Nevyhledal.“*
 - Logopedka: *„Nevyhledal.“*
 - Ergoterapeutka: *„Nevyhledal.“*
 - Fyzioterapeutka: *„Jak už jsem říkal, tak chvíli chodil, pak už ne.“*
7. Mohl jste navázat při dalším vzdělávání na vědomosti z JÚŠ?
„Ani moc ne spíše když jsem přišel z normální ZŠ tak jsem z toho půl roku těžil. Školy jsou při JÚŠ strašně moc slabé a pomalé.“
8. Navštěvoval jste zájmové kroužky? Které?
„Ano hlavně sportovní florbal, atletiku, stolní tenis a fotbal.“

9. Pokračujete v nich i nadále?

„Ano, ve florbalu. Mám nakročeno k reprezentaci.“

10. Kterých úspěchů si nejvíce vážíte?

„Asi tu nominaci do repre.“

11. Jaká byla podle Vás ve škole atmosféra?

„Atmosféra? Ta byla celkem dobrá, měl jsem fajn třídní a docela v poho spolužáky, ale jinak mi nepřišla nijak moc extra.“

12. Setkal jste se v zařízení někdy s patologickým chováním, například šikanou?

„S fyzickou šikanou jsem se nesešel, nebyla dost dobře možná, občas nějaké posměšky či pomluvy mezi spolužáky, ani nevím, jestli to je šikana.“

13. Jak si představujete svoji budoucnost. Máte nějaké vysněné plány?

„Mám. Lepší práci a pohodu v životě teď to není špatný ale ani veselý. A co se týká sportu, tak co nejvíc se účastnit reprezentačních akcí ve florbalu vozíčkářů.“

A4:

1. V jakých letech jste navštěvovala JÚŠ?
„Od roku 2004 do roku 2007. Byly to tři roky.“
2. Bylo pro Vás cestování školy snadné, nebo jste měla komplikovanou cestu?
„Jezdila jsem autobusem a metrem bylo to snadné, protože můžu chodit.“
3. Byla jste na internátě?
„Ne“
4. Chodila jste na některou z rehabilitací?
„Ano. Na fyzioterapii, vodoléčbu a na elektroléčbu.“
5. Pomohla Vám?
„Ano, pomohla mi moc. Nejdříve jsem chodila na vodoléčbu. Ráda jsem si lehla do vany a odpočívala.“
6. Jak podle Vás pracovali, vyhledala jste někdy jejich pomoc?
 - Speciální pedagog: *„Nevyužívala jsem služby.“*
 - Psycholog: *„Jeden čas jsem k psychologce chodila. Byla na mě velmi hodná. Ráda jsem si s ní povídala.“*
 - Logopedka: *„Zažila jsem 2 logopedky, s oběma jsem dobře vycházela.“*
 - Ergoterapeutka: *„Na ergoterapii jsem nechodila.“*
 - Fyzioterapeutka: *„Za čas kdy jsem byla v Jús jsem měla dvě fyzioterapeutky. Ale s jednou jsme si nerozuměly. Měla jsem s ní osobní problémy.“*
7. Mohla jste navázat při dalším vzdělávání na vědomosti z JÚŠ?
„Ano, poté jsem šla na Dívčí katolickou školu oboru pečovatelsví. Nyní pracuji v domově Sue ryder jako terénní osobní asistentka.“
8. Navštěvovala jste zájmové kroužky?
„Ano chodila jsem pomáhat při boccie.“

9. Pokračujete v nich i nadále?

„Ne.“

10. Kterých úspěchů si nejvíce vážíte?

„Poznala jsem moc fajn lidi. Spolužáky a taky nějaké učitele.“

11. Jaká byla podle Vás ve škole atmosféra?

„Ráda jsem do Jedle chodila, moc mě to tam bavilo, když je teď nějaká akce, tak tam ráda jdu.“

12. Setkala jste se v zařízení někdy s patologickým chováním, například šikanou?

„Ne, jen jsme se někdy s holkama pohádaly.“

13. Jak si představujete svoji budoucnost. Máte nějaké vysněné plány?

„Práci zatím mám, chtěla bych se nyní zaměřit na založení rodiny.“

A5:

1. V jakých letech jste navštěvoval JÚŠ?

„Od roku 1962 do roku 1971.“

2. Bylo pro Vás cestování do školy snadné, nebo jste měla komplikovanou cestu?

„Na víkend jsem cestovala s tátou autem domů.“

3. Byla jste na internátě?

„Byla jsem na intru přes týden, učilo se i každou druhou sobotu. Na výchově jsme měli přesně udaný řád, kdy byly zájmové činnosti. Od 16:00 – 18:00 jsme se denně museli všichni učit a dělat si úkoly.“

4. Chodila jste na některou z rehabilitací?

„Tenkrát byla jenom normální rehabilitace, tedy fyzioterapie. Takže jsem chodila na ni, jako ostatní.“

5. Pomohla Vám?

„Ano i ne. Ano proto, že jsem se hýbala. Ne proto, že jsem zůstala na vozíku“

6. Jak podle Vás pracovali, vyhledala jste někdy jejich pomoc?

- Speciální pedagog: *„Nebyl.“*
- Psycholog: *„Psychologa jsem nepotřebovala.“*
- Logopedka: *„Nebyla.“*
- Ergoterapeutka: *„Nebyla.“*
- Fyzioterapeutka: *„Fyzio bylo pravidelné.“*

7. Mohla jste navázat při dalším vzdělávání na vědomosti z JÚŠ?

„Z Jedle jsem udělala zkoušky na dvouletou SEŠ v Reslově ulici, kam nás ráno vždy po Praze rozvážel autobus a večer nás zase svážel. Školu jsem ukončila závěrečnou zkouškou.“

8. Navštěvovala jste zájmové kroužky?

„Sportovní akce, které byly a zájmové kroužky na Staré budově. Výtvarné a pracovní. Rozváželi nás tam vychovatelé, bylo to v rozvrhu hodin na výchově přesně zaznamenáno, co kdy kdo má.“

9. Pokračujete v nich i nadále?

„Ne, ruce se zhoršily.“

10. Kterých úspěchů si nejvíce vážíte?

„25 let jsem pracovala mezi ostatními v závodě ZPA v Košářích. Jsem soběstačná dodnes.“

11. Jaká byla ve škole atmosféra?

„Na Jedli vzpomínám moc ráda. Užili jsme si na pokoji. Bydleli jsme, jak je dnes TAP, v posledním poschodí v pokoji po pěti.“

12. Setkala jste se v zařízení někdy s patologickým chováním, například šikanou?

„Ne, za mě nic takového nebylo, občas jsme se poškorpili, jako všichni ve škole.“

13. Jak si představujete svůj život? Máte nějaký cíl?

„Již jsem ve starobním a invalidním důchodu. Můj cíl je být soběstačná až do konce. Mám jen asistentku na úklid a větší nákupy. Mám fenku, se kterou jezdím na velké procházky do lesoparku. A v létě jezdíme k sestřenicí do Velvar, kde trávím krásné dny a Adulenka, pejsek z útulku, to tam miluje pro jejich zahradu. Můj otec mě bral jako malou pod stan, do divadel. Kupoval kvalitní knihy, jednal se mnou jako se zdravou. V Jedli nám také neulehčovali, museli jsme se denně učit, mít vše v pořádku, uklizený pokoj.“

11 Seznam zkratek

CNS – Centrální nervová soustava

DMO – Dětská mozková obrna

FF – Filozofická fakulta

IVP – Individuální vzdělávací plán

JÚ – Jedličkův ústav

JÚŠ – Jedličkův ústav a školy

PAS – Porucha autistického spektra

SPC – Speciálně pedagogické centrum

SS – Schutzstaffel – Ochranný oddíl

SŠ – Stření škola

UK – Univerzita Karlova

ÚPMD – Ústav pro péči o matku a dítě

ZŠ – Základní škola